

Förutsättningar för hög kvalitet

En analys av sambanden mellan studenternas bakgrund
och utfallet av kvalitetsutvärderingarna

Förutsättningar för hög kvalitet. En analys av sambanden mellan studenternas bakgrund och utfallet av kvalitetsutvärderingarna.

2014:14

Utgiven av Universitetskanslersämbetet 2014

Staffan Nilsson, Keili Saluveer, Andrea Amft (projektledare)

Universitetskanslersämbetet, Box 7703, 103 95 Stockholm

Tfn: 08-563 085 00. Fax: 08-563 085 00

E-post: registrator@uka.se, www.uka.se

Innehåll

Sammanfattning	4
Inledning.....	7
Metodbeskrivning	8
Resultat	11
Kön	11
Gymnasiebetyg	13
Föräldrarnas utbildningsnivå	15
Studenter med svensk respektive utländsk bakgrund	17
Inresande studenter	20
Reflektioner.....	26
Referenser.....	27
Bilaga 1: Kvalitetsutvärdering av svensk högskoleutbildning 2011–2014.....	27
Bilaga 2: Samvariation mellan olika bakgrundsvariabler	29

Sammanfattning

Universitetskanslersämbetets (UKÄ) analys visar att studenternas bakgrund generellt sett inte har entydiga samband med utfallet av Högskoleverkets och UKÄ:s nationella kvalitetsutvärderingar 2011-2014. Analysen påvisade samband på aggregerad nivå, men effekterna av bakgrundsvariablerna på utfallet av kvalitetsutvärderingarna var överlag relativt små. Sambanden var också förhållandevis komplexa. De samband som återfanns på aggregerad nivå berodde på att det fanns samband för vissa enskilda utbildningar, men inte för alla.

I de fall det fanns samband indikerade dessa att studenter som tagit ut examen från utbildningar som fått omdömet *bristande kvalitet* kan ha haft sämre studieförutsättningar vad gäller gymnasiebetyg och föräldrarnas utbildningsbakgrund än de som examinerats från utbildningar som fått omdömet *hög kvalitet*, vilka i sin tur har haft sämre studieförutsättningar än de som har examinerats från utbildningar som har fått omdömet *mycket hög kvalitet*. I korthet visar analysen att:

- Studenternas **kön** hade på aggregerad nivå och för vissa utbildningar samband med utfallen på kvalitetsutvärderingarna, men skillnaderna mellan könen var små. Delvis kan dessa skillnader förklaras av mäns och kvinnors olika utbildningsval. Männen var något överrepresenterade på utbildningar som fått omdömet *mycket hög kvalitet* och underrepresenterade på utbildningar som fått *hög kvalitet*. Det omvända gällde för kvinnorna, det vill säga de var underrepresenterade på utbildningar som fått *mycket hög kvalitet* och överrepresenterade på utbildningar som fått omdömet *hög kvalitet*. Det fanns dock inga nämnvärda skillnader i fördelningen mellan män och kvinnor bland de utbildningar som fått omdömena *bristande kvalitet*.
- Det fanns på aggregerad nivå och för vissa utbildningar samband mellan utfallen av kvalitetsutvärderingarna och det genomsnittliga **gymnasiebetyget** bland de examinerade studenterna. I dessa fall hade studenter som tagit ut examina från utbildningar som fått *bristande kvalitet* lägre genomsnittligt gymnasiebetyg än de som tagit ut examina från utbildningar som fått *hög kvalitet*. Dessa hade i sin tur lägre betyg än de som tagit ut examen från utbildningar som fått omdömet *mycket hög kvalitet*. Skillnaden i gymnasiebetygen var större mellan utbildningar med *mycket hög* och *hög* än mellan *hög* och *bristande kvalitet*. Skillnaderna var tydligast för utbildningar där det genomsnittliga gymnasiebetyget var lägre (exempelvis sjuksköterske- och högskoleingenjörsexamen) än på utbildningar där de examinerade studenterna hade högre gymnasiebetyg (exempelvis jurist- och civilingenjörsexamen).
- Det fanns på aggregerad nivå och för vissa utbildningar samband mellan utvärderingsutfallen och **utbildningsnivån för de examinerade studenternas föräldrar**. Det övergripande mönstret visade att studenter vars föräldrar hade genomgått en längre utbildning (minst 3-årig eftergymnasial) var överrepresenterade på utbildningar som hade fått omdömet *mycket hög kvalitet* och att studenter vars föräldrar genomgått kortare utbildningar (högst 2-årigt gymnasium) var överrepresenterade i utbildningar som fått omdömet *bristande kvalitet*. Skillnader i studentsammansättningen (och därmed betydelsen av föräldrars utbildningsnivå) var större mellan utbildningar som fått omdömet

mycket hög kvalitet respektive *hög kvalitet* än mellan utbildningar som fått omdömet *bristande kvalitet* respektive *hög kvalitet*. Eftersom det fanns ett samband mellan föräldrarnas utbildningsnivå och gymnasiebetyg förklarade dessa variabler till viss del samma variation i utfallet av utvärderingarna, men variablerna hade även samband med utfallet av utvärderingarna oberoende av varandra.

- Det fanns på aggregerad nivå och för vissa utbildningar samband mellan utfallen av kvalitetsutvärderingarna och variabeln **svensk/utländsk bakgrund**. Studenter med utländsk bakgrund var något överrepresenterade på utbildningar som fått omdömet *bristande kvalitet*. Detta samband framträdde på en aggregerad nivå och för vissa utbildningar. Till exempel fanns detta samband för alla yrkesexamina sammantaget, men inte för många av de stora yrkesexamina (civilingenjörsexamen, högskoleingenjörsexamen, sjuksköterskeexamen). Skillnaden mellan studenter med svensk och utländsk bakgrund i de olika kvalitetsutfallen kan delvis förklaras av att de studerar på olika utbildningar. Att studenterna med utländsk bakgrund hade lägre gymnasiebetyg betyder också att de hade olika förutsättningar att komma in på vissa utbildningar. Detta påverkade troligtvis selektionen in i högskolan, i detta fall genom studenternas möjlighet att välja utbildning.
- Det fanns på aggregerad nivå och för vissa utbildningar samband mellan utfallen på kvalitetsutvärderingarna och andelen **inresande studenter**. Inresande studenter var överrepresenterade på utbildningar som fått omdömet *bristande kvalitet*. Det fanns även en viss överrepresentation av inresande på utbildningar som fått *mycket hög kvalitet*, vilket indikerar att det fanns stora skillnader inom gruppen inresande studenter. Sambandet är särskilt tydligt på utbildningar som lett till master- och magisterexamina.

Det är viktigt att notera att effekterna av bakgrundsvariablerna generellt var relativt små samt att det utifrån tillgängliga data inte har varit möjligt att fastslå kausaliteten i de samband som i vissa fall påträffades. Det har alltså inte varit möjligt att avgöra om studenternas bakgrund leder till olika resultat och utfall i kvalitetsutvärderingarna eller om studenter med en viss bakgrund påbörjar studier vid och/eller examineras från utbildningar med ett visst resultat. Det är möjligt att resultaten beror på att högpresterande studenter med högre betyg väljer vissa utbildningar samtidigt som det på andra utbildningar finns fler studenter med sämre studieförutsättningar vilket kan påverka kvaliteten på utbildningen och framför allt resultatet av utbildningen. Det finns också selektionseffekter under utbildningen. Studenter med högre gymnasiebetyg kan ha bättre förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen och prestera bra resultat. Det är även möjligt att studenter med välutbildade föräldrar kan få ett bättre stöd vid sina studier. Om studenternas förutsättningar för att nå utbildningens examensmål är sämre så kan detta kräva att lärosätena sätter in större resurser för att stötta deras lärande och utveckling, eller så kan det leda till att färre studenter klarar av att nå examensmålen och examineras från utbildningen med lägre genomströmning till följd. Utbildningar som har fått omdömet *hög* eller *mycket hög kvalitet* kan ha fler studenter med bättre förutsättningar att prestera på en hög nivå som inte kräver lika stora insatser, lärande och utveckling, innan de når examensmålen.

Utbildningens kvalitet och det lärande som sker kan också kopplas samman med studentsammansättningen på utbildningen. Lärandet sker ofta i interaktion med andra studenter. Om studiekollegorna presterar på en hög nivå så kan detta vara både ett stöd i

lärandet och en drivkraft till att prestera. Studentsammansättningen kan på så sätt ha en effekt, inte bara i förhållande till de enskilda studenternas studieförutsättningar utan också på själva utbildningen som sedan i sin tur kan påverka de enskilda studenterna.

Studenternas förutsättningar skulle alltså kunna förklara en del av skillnaderna i utfallet av kvalitetsutvärderingarna. På ett liknade sätt har Skolverket tidigare visat att elevernas olika förutsättningar (exempelvis sociala) på olika skolor delvis förklarar resultatskillnaderna mellan skolor. Detta får framför allt genomslag på individnivå, det vill säga de enskilda elevernas bidrag till att förklara skillnaderna mellan skolor. Dessa bakgrundsfaktorer hos individerna/eleverna får ibland också genomslag på skolnivå. Den socioekonomiska segregationen mellan skolor förstärker således skillnader som de individuella förutsättningarna ger upphov till (Skolverket 2005, s. 12-13).

Att det för vissa utbildningar fanns samband med olika bakgrundvariabler är dock anmärkningsvärt i sig. Alla studenter som examineras från en utbildning ska ha nått examensmålen oavsett sina egna eller studentgruppens förutsättningar. Studentgruppens sammansättning bör alltså inte ha något samband med omdömet *bristande kvalitet*. Däremot kan studentgruppens studieförutsättningar ha ett samband med möjligheterna att få omdömet *mycket hög kvalitet* eftersom detta inte är kopplat till krav som lärosätena måste uppfylla på samma sätt.

Inledning

Efterfrågan på personer med högre utbildning ökar. Den stora expansionen av högre utbildning i Sverige under det senaste halvsekleet tillsammans med de ökade kraven på en bredare rekrytering till högskolan har lett till en alltmer heterogen studentpopulation med avseende på bland annat studenternas bakgrund.

Bestämmelsen om att främja och bredda rekryteringen infördes genom en ändring i högskolelagen som trädde i kraft den 1 juli 2002. Förändringen motiverades med att alla människor har rätt till kunskap och utveckling och att Sverige har behov av kompetent arbetskraft. Social och etnisk snedrekrytering ses mot denna bakgrund som en misshushållning med mänsklig kompetens, erfarenheter och begåvning (prop. 2001/02:15). Ett viktigt mål har därför varit att öppna upp högskolan och att göra den tillgänglig för nya grupper av studenter. Valet av högre studier ska i första hand styras av individens intressen och förmåga, inte av individens bakgrund. Kunskapssamhället ska alltså stå öppet för alla, oavsett social bakgrund, könstillhörighet, etnisk tillhörighet, funktionshinder, bostadsort eller sexuell läggning (prop. 2001/02:15, s.18).

Enligt högskolelagen ska lärosätena avpassa sin verksamhet så att en hög kvalitet nås i utbildningen (SFS 1992:1434, 1. kap 4§). Ansvar för att föra studenter genom den utbildning de är antagna till ligger hos lärosätena såtillvida att utbildningen ska bygga på kunskaper som nåtts på tidigare nivåer (SFS 1992:1434, 1. kap 8§). Emellertid har de antagna studenterna olika bakgrund och varierande studieförutsättningar. Det innebär att lärosätena måste upparbeta beredskap för att ta emot och stödja alla studenter genom hela deras utbildning, och att behoven varierar beroende på sammansättningen av studentgrupperna. Målen i högskolelagen ställer krav på hög kvalitet och effektivitet parallellt med krav på att bredda rekryteringen till högskolan. Detta ställer lärosätena inför en besvärlig situation eftersom resurstilldelningssystemet inte tar hänsyn till den breddade studentsammansättningen. Systemet premierar genomströmning och skapar i viss mån incitament och tryck att godkänna studenter trots att kraven i examensordningen inte alltid är uppfyllda.

Tidigare studier visar också att olika bakgrundsvariabler kopplade till studenterna kan ha ett samband med studenternas studieförutsättningar och prestationer (UKÄ, 2013a och UKÄ, 2013b). Det utvärderingssystem som pågått under 2011-2014 var resultatfokuserat och kunde endast i liten utsträckning ta hänsyn till vilket lärande eller vilken utveckling som skett under utbildningen eller till studenternas studieförutsättningar.¹ Därför är det relevant att på annat sätt analysera resultaten från kvalitetsutvärderingarna i förhållande till olika bakgrundsvariabler.

I denna analys har UKÄ därför undersökt studenternas bakgrund i relation till utfallet av kvalitetsutvärderingarna. Analysen har fokuserat på bakgrundsvariablerna kön, gymnasiebetyg, föräldrarnas utbildningsnivå och svensk respektive utländsk bakgrund som lyfts fram i förarbetet till bestämmelsen om breddad rekrytering i högskolelagen (prop. 2001/02:15). Variablerna funktionshinder, bostadsort och sexuell läggning har däremot inte kunnat undersökas eftersom det inte fanns data tillgängligt. UKÄ har även undersökt gruppen inresande studenter närmare. De inresande studenterna är en viktig del

¹ I bilaga 1 ges en utförligare beskrivning av det system för kvalitetsutvärdering av svensk högskoleutbildning som har använts under utvärderingscykeln 2011–2014. Mer information finns även på <http://www.uka.se/>

av den pågående internationaliseringen inom högskolan och de kan även betraktas som en del av den alltmer breddade rekryteringen.

UKÄ:s förhoppning är att genom denna rapport lyfta fram några av de utmaningar vi ser att sektorn ställs inför i sin vardag samt att bjuda in till diskussion.

Metodbeskrivning

Utvärderingsmodellen

UKÄ utvärderar svensk högskoleutbildning på grundnivå och avancerad nivå för att säkra att utbildningarna håller hög kvalitet.² De utvärderingar som ingår i denna analys har genomförts inom ramen för Högskoleverkets system för kvalitetsutvärdering 2011–2014.³

Det nyligen avslutade systemet för kvalitetsutvärderingar innebar att utbildningarna utvärderades utifrån hur väl kraven i högskolelagen och examensordningen är uppfyllda (SFS 1993:100). I examensordningen specificeras de nationella examensmålen, det vill säga kraven på vilka kunskaper, färdigheter och förmågor som en student ska uppnå för att lärosätet ska utfärda en viss examen som en utbildning leder till. Utbildningarnas kvalitet utvärderades genom att mäta graden av måluppfyllelse av dessa nationella examensmål. Med andra ord var det utbildningens resultat som var i fokus, i betydelsen att utvärderingarna gällde i vilken utsträckning studenternas faktiska studieresultat motsvarade de förväntade studieresultaten. Oavsett hur lärosätena har valt att lägga upp utbildningen, så ska kvaliteten i utbildningen vara så hög att examensmålen nås.

Data

UKÄ har för att visa en bild av utfallet för de utvärderade huvudområdena och yrkesexamina i ett första steg länkat SCB:s högskoleregister till samtliga utbildningar som varit föremål för en utvärdering fram till 7 mars 2014 (datumet för datafångsten) i den ursprungliga utvärderingen.⁴ Totalt kopplades 96 procent av alla utvärderingar i UKÄ:s databas samman med högskoleregistret. För en fullständig redogörelse av huvudområden och yrkesexamina som ingått i analysen hänvisar vi till UKÄ:s statistiska analys av utfallet från kvalitetsutvärderingarna per lärosäte (UKÄ, 2014).⁵

Att i ett nästa steg ta reda på vilka studenter som har genomgått delar av en specifik utbildning är komplicerat (för en mer fullständig beskrivning se UKÄ, 2014).

² Utbildningar som undantas är bland annat nyinrättade utbildningar, utbildningar under avveckling, utbildningar med få eller inga självständiga arbeten och utbildningar som leder fram till högskoleexamen. Utvärdering av utbildning på forskarnivå, utvärdering av lärarutbildningen och av civilekonomutbildningen ingår inte i utvärderingsomgången 2011–2014.

³ Högskoleverket var den myndighet som hade ansvar för utvärderingsverksamheten fram till årsskiftet 2012/2013 då myndigheten avvecklades och uppgiften gick över till Universitetskanslersämbetet.

⁴ De utvärderade huvudområdena och yrkesexamina som fått omdömet bristande kvalitet följer UKÄ upp efter ett år. Lärosätet har då möjlighet att redovisa de åtgärder som vidtagits för att avhjälpa bristerna. Det underlag UKÄ har kopplat till högskoleregistret baseras på det *ursprungliga* omdömet. Många huvudområden och yrkesexamina som i kvalitetsutvärderingen fått omdömet bristande kvalitet har därefter vid uppföljningen bedömts hålla hög kvalitet.

⁵ Den statistiska analysen kan laddas ned från UKÄs webbplats; <http://www.uka.se/arkiv/statistiskaanalyser/forstaanalysenomkvalitetsutvarderingarnautfallavresultaten/pearlarsate.5.32335cb414589905b2897a.html>

Anledningen är att en del av studenterna som påbörjar en utbildning inte avslutar den eller gör ett uppehåll och avslutar den senare. Andra byter inriktning och/eller studieort. I och med att de studenter som inte har slutfört sin utbildning och tagit ut en examen är svårare att följa upp, görs i denna rapport en avgränsning så att enbart bakgrundsdata om de studenter som tagit ut examen i respektive utvärderad utbildning 2011 och 2012 ingår. Detta innebär att det inte är en fullkomlig samstämmighet mellan de studenter som genomgick utbildningen vid tiden för kvalitetsutvärderingen och de studenter för vilka bakgrundsdata presenteras i denna rapport.

De centrala bakgrundsvariabler som följts upp var sådana som fanns tillgängliga i SCB:s olika register och som i tidigare studier på olika sätt har sammankopplats med resultat av utbildning och studieprestation. Variabler som bedömdes som relevanta och möjliga att följa upp var: kön, gymnasiebetyg, föräldrarnas utbildning, om studenterna hade svensk eller utländsk bakgrund samt om de var inresande.

Populationen och avgränsningar

Denna analys är baserad på populationsdata, det vill säga data har samlats in för samtliga individer i den undersökta populationen. Uppgifter om parametrarna kön och gymnasiebetyg har hämtats från Högskoleregistret och uppgifter om föräldrar har hämtats från Flergenerationsregistret. För uppgifter om studenterna haft svensk eller utländsk bakgrund samt om studenterna har varit inresande har uppgifter hämtats från Registret över totalbefolkningen (RTB) och Registret för migrations- och asylstatistik (MOA). Uppgifter om alla bakgrundsvariabler, som exempelvis gymnasiebetyg och föräldrarnas bakgrund, fanns dock inte tillgängliga för samtliga studenter och de fördelningar och samband som beskrivs här gäller därmed inte nödvändigtvis för samtliga studenter.

De examina som i hög grad har legat till grund för kvalitetsutvärderingarna togs ut under 2011 och 2012. Samtliga examina som togs ut under dessa år har inkluderats i den statistiska analysen. Populationen omfattar yrkesexamina samt examina på kandidat-, magister- och masternivå. Det bör noteras att en individ kan ha tagit ut flera examina och kan på så vis ha bidragit till resultatet i mer än en utvärdering.

Totalt togs 146 257 examina ut under 2011 och 2012. Av dessa var 3 647 högskoleexamina. Eftersom tvååriga högskoleexamina (generell eller konstnärlig) inte ingick i utvärderingarna har dessa tagits bort från underlaget. Populationen bestod därefter av totalt 142 610 examina och vid tidpunkten för datafångsten (den 7 mars 2014) hade totalt 71 631 examina tagits ut från de utbildningar som var föremål för en utvärdering. UKÄ:s analys fokuserar alltså på dessa drygt 71 000 examina.

Uppgifter om kön fanns tillgängliga för samtliga individer i populationen. För 49 089 examina, eller 69 procent, fanns uppgifter tillgängliga om gymnasiebetyg enligt betygssystemet som började gälla från 1997. Det fanns uppgift om föräldrarnas utbildningsbakgrund tillgängligt för 57 975 individer vilket motsvarade 81 procent av de som examinerats från en utbildning som utvärderats. Det saknades uppgifter om föräldrarnas utbildningsbakgrund för många av dem med utländsk bakgrund. Uppgift om svensk respektive utländsk bakgrund fanns tillgängligt för 60 572 individer, vilket motsvarade 85 procent. Uppgifter om föräldrarnas utbildningsbakgrund samt om de hade svensk respektive utländsk bakgrund saknades något oftare för männen än för kvinnorna.

Gruppen studenter med utländsk bakgrund definieras som studenter som är utrikes födda (dock inte inresande studenter som utgör en egen grupp) och studenter som är födda i Sverige med två utrikes födda föräldrar (UKÄ och SCB, 2014, s. 5). Uppgifter

om föräldrarnas utbildningsbakgrund finns inte för inresande studenter. I gruppen inresande studenter ingår alla utbytes- och freemover-studenter.

Resultat

En stor expansion av den högre utbildning det senaste halvsekle och lärosätenas arbete med breddad rekrytering samt internationalisering har lett till en större mångfald på landets universitet och högskolor med avseende på bland annat kön, social bakgrund (föräldrarnas utbildningsnivå och gymnasiebetyg), och etnisk tillhörighet (utländsk eller svensk bakgrund) (prop. 2001/02:15 och prop. 2004/05:162). Därmed finns det också intresse att undersöka eventuella samband mellan studentsammansättningen och utfallet av kvalitetsutvärderingarna på olika utbildningar. De bakgrundsvariabler som presenteras i denna rapport är sådana som beskrivits som centrala för att belysa mångfald inom högskolan och som finns tillgängliga i SCB:s olika register.

Utbildningsutbudet och studentsammansättningen vid lärosätena är heterogena och det är svårt att dra tydliga slutsatser om eventuella samband som finns på den aggregerade nivån. De samband som finns på aggregerad nivå gäller inte nödvändigtvis för alla enskilda fall, det vill säga olika utbildningar vid olika lärosäten. Om det finns ett samband på aggregerad nivå tyder det dock på att det finns samband i olika grupper inom populationen och att det kan finnas anledning till en fördjupad analys. Det tillgängliga materialet tillåter dock inte alltför omfattande nedbrytningar då antalet studenter i jämförelsegrupperna är förhållandevis små. Detta gäller främst uppdelningar på olika utbildningar. För vissa utbildningar finns det samband mellan studenternas bakgrund och utvärderingsresultat samtidigt som motsvarande samband inte finns för andra utbildningar. Vi redovisar dock separat de största utbildningarna med avseende på antalet uttagna examina. De olika grupperna skiljer sig också åt storleksmässigt i resultatredovisningen med avseende på olika bakgrundsfaktorer. Exempelvis fanns inte gymnasiebetyg och föräldrarnas utbildningsnivå tillgängliga för samtliga studenter. Detta gällde inte minst de inresande studenterna.

För att det ska vara möjligt att hitta samband krävs det också att det finns en viss variation. En parameter kan i ett fall variera och i ett annat fall vara en konstant till följd av exempelvis en takeffekt, bland annat i de fall då samtliga studenter på en högskoleutbildning har mycket höga betyg med sig från gymnasiet. I de fall då det finns en liten variation i studenternas bakgrund är det alltså svårt att hitta samband.

Kön

Det fanns fler kvinnor än män i högskolan generellt och även i den populationen vi utgår ifrån i analysen. Det var dock stora skillnader mellan olika utbildningar. Inom exempelvis hälso- och sjukvård var kvinnorna i tydlig majoritet och inom teknik- och datavetenskap dominerade männen. Kvinnor presterade ofta bättre än män i högskolan; enligt en tidigare analys är kvinnornas prestationsgrad sex procentenheter högre än männens (UKÄ, 2013a).

Nästan 60 procent av alla examina (uttagna 2011 och 2012) från utvärderade utbildningar har tagits ut av kvinnor. Vid jämförelse av kvinnornas andel på utbildningar som fått olika omdöme i kvalitetsutvärderingar, visar det sig att kvinnornas andel var betydligt lägre, 54 procent, på utbildningar som fått omdömet *mycket hög kvalitet*. Det var fler män än förväntat som examinerats från utbildningar som fått omdömet *mycket hög kvalitet* och något färre än förväntat som examinerats från utbildningar som fått

omdömet *hög kvalitet*. Det omvända gällde för kvinnorna, det vill säga det var färre än förväntat som examinerats från utbildningar som fått *mycket hög kvalitet* och fler än förväntat som examinerats från utbildningar som fått omdömet *hög kvalitet*. Det fanns dock inga nämnvärda skillnader i fördelningen mellan män och kvinnor bland de utbildningar som fått omdömena *bristande kvalitet* (se tabell 1).

Tabell 1. Utvärderingsutfall för ett urval av de största examenskategorierna fördelat efter kön. I tabellen redovisas antal män och kvinnor i absoluta (Antal) och relativa tal (%) samt förväntade värden givet att det inte skulle finnas några skillnader mellan könen.

Examen	Omdöme	Män		Kvinnor			Totalt	
		Antal	%	Förväntat värde	Antal	%		Förväntat värde
Samtliga utvärderade	Bristande	5 538	19,3	5 573,3	8345	19,5	8 309,7	13 883
	Hög	19 239	66,9	19 700,6	29835	69,6	29 373,4	49 074
	Mycket hög	3 979	13,8	3 482,1	4695	11,0	5 191,9	8 674
	Totalt	28 756			42875			71 631
Sjuksköterskeexamen	Bristande	94	10,1	85,5	616	9,0	624,5	710
	Hög	794	84,9	809,3	5927	86,8	5 911,7	6 721
	Mycket hög	47	5,0	40,2	287	4,2	293,8	334
	Totalt	935			6830			7 765
Civilingenjörsexamen	Bristande	156	6,2	134,6	33	3,2	54,4	189
	Hög	1 777	70,7	1 758,6	692	68,1	710,4	2 469
	Mycket hög	582	23,1	621,8	291	28,6	251,2	873
	Totalt	2 515			1016			3 531
Högskoleingenjörsexamen	Bristande	541	23,4	543,1	200	23,7	197,9	741
	Hög	1 729	74,8	1 712,8	608	72,1	624,2	2 337
	Mycket hög	43	1,9	57,2	35	4,2	20,8	78
	Totalt	2 313			843			3 156

De skillnader som förekom i könsfördelningen för olika utfall i kvalitetsutvärderingarna kan möjligen delvis förklaras av att män och kvinnor studerar vid olika utbildningar, men bilden är komplicerad. Till exempel hade kön inget tydligt samband med utvärderingsutfall bland sjuksköterskorna. Bland civilingenjörerna var det dock istället något fler kvinnor än förväntat som studerade vid utbildningar som fått *mycket hög kvalitet* och något färre som studerade vid utbildningar som fått omdömet *bristande kvalitet*. Det var även fler kvinnor än förväntat vid de utbildningar som fått *mycket hög kvalitet* bland högskoleingenjörerna. I övrigt framkom dock inga betydande skillnader för de stora examenskategorierna (se bilaga 2). Samband mellan kön och utvärderingsutfall skiljde sig alltså för olika utbildningar och för vissa utbildningar var sambandet omvänt från det som gällde på aggregerad nivå.

Gymnasiebetyg

Bland sökande till högskolan finns studenter med olika skolbakgrund. Två stora grupper som kan urskiljas är de som slutat gymnasieskolan före respektive från och med vårterminen 1997. Det bör noteras att gymnasiebetyg kan kompletteras efter gymnasiet och speglar därför inte alltid antagningsunderlaget till högskolan fullt ut.

De målrelaterade betygen, här benämnt genomsnittligt gymnasiebetyg (varierar mellan 0 och 20), kan betraktas som en indikator på studenternas studieförmåga, deras prestation och i förlängningen också eventuellt speglas i resultatet av utbildningen. Tidigare studier har visat att betygens prognosförmåga är relativt god i jämförelse med andra urvalsinstrument (Högskoleverket, 2007:21).

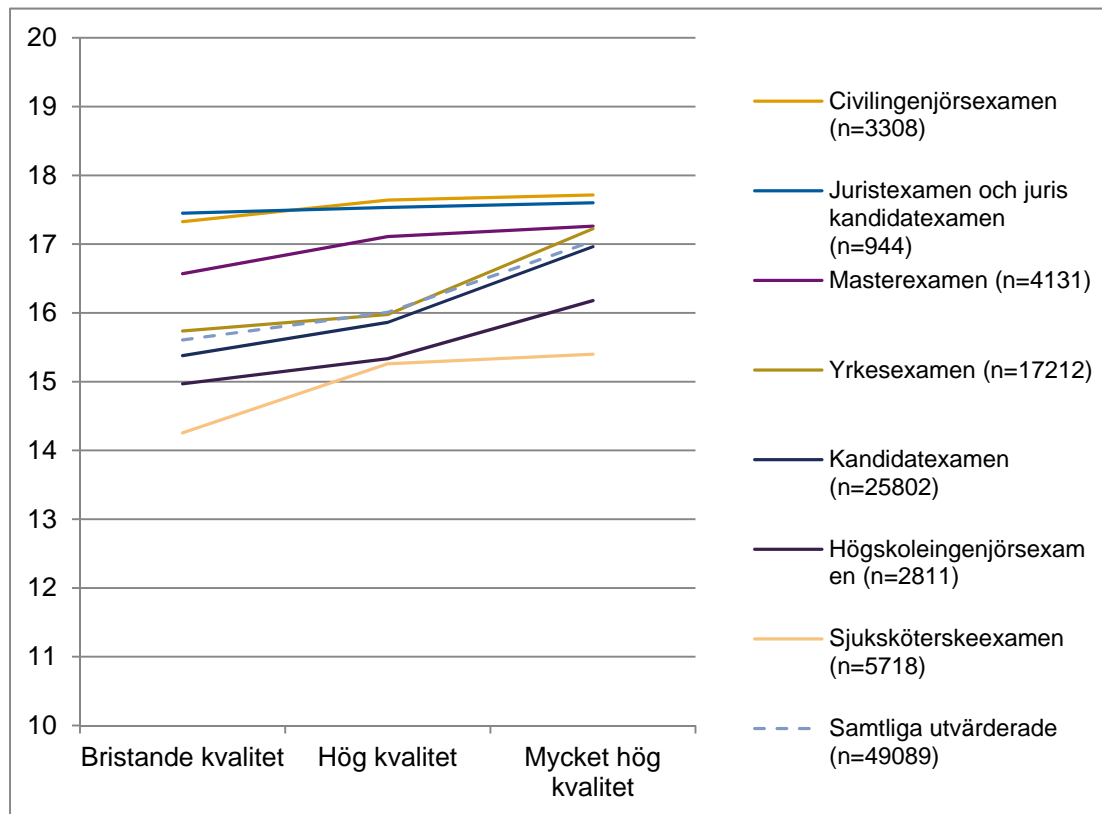
För de 69 procent av examina för vilka betyg fanns tillgängliga, fanns det samband mellan gymnasiebetyg och utfallet av UKÄ:s kvalitetsutvärderingar även om effekterna var relativt små. I tabell 2 illustreras sambandet mellan gymnasiebetyg och utfall i kvalitetsutvärderingarna. Det genomsnittliga betyget för samtliga examina var 16,1. De studenter som examinerats från utbildningar med *bristande kvalitet* hade 0,4 poäng lägre poäng från gymnasiet än de som hade examinerats från utbildningar som fått omdömet *hög kvalitet* vilka i sin tur hade 1,0 poäng lägre än studenterna som examinerats från utbildningar som fått omdömet *mycket hög kvalitet*. Detta innebär att skillnaden mellan studenterna som examineras från utbildningar med *mycket hög kvalitet* och *bristande kvalitet* var 1,4 poäng (vilket motsvarar 0,6 standardavvikelser). Skillnaderna är med andra ord något större mellan omdömesstegen *hög* och *mycket hög kvalitet* än mellan *bristande* och *hög kvalitet*.

Tabell 2. Antal studenter (n) och studenternas genomsnittliga gymnasiebetyg (m) med standardavvikelser (s) fördelat efter utfall i kvalitetsutvärderingarna.

Utfall i kvalitetsutvärderingarna	Antal (n)	Genomsnittligt gymnasiebetyg (m)	Spridning (s)
Bristande kvalitet	8 546	15,6	2,5
Hög kvalitet	34 558	16,0	2,4
Mycket hög kvalitet	5 985	17,0	2,3
Totalt för de utvärderade	49 089	16,1	2,5
Ej utvärderade	40 846	15,5	2,6
Samtliga examinerade	89 935	15,8	2,6

Sambandet som fanns på aggregerad nivå fanns också för vissa utbildningar, men inte för alla. I figur 1 presenteras de sju största examenskategorierna. Sambandet framträdde tydligare för utbildningar där det genomsnittliga betyget var lägre än för de utbildningar där de examinerade studenterna hade ett högre betyg. Det är viktigt att betona att skillnaderna i genomsnittligt betyg inte var så stora i relation till spridningen. Analyser visade dock att det fanns skillnader mellan samtliga tre utfall i kvalitetsutvärderingarna bland högskoleingenjörerna och för kandidatamina (figur 1). Bland sjuksköterskorna fanns det en skillnad mellan *bristande kvalitet* och *hög* samt *mycket hög kvalitet*, men inte mellan *hög* och *mycket hög kvalitet*. Detsamma gällde för masteramina. Bland civilingenjörerna fanns det en skillnad mellan *bristande* och *mycket hög kvalitet*. Bland juristerna fanns det inte några skillnader mellan några av utfallen i utvärderingarna. Det fanns en viss takeffekt och betygens känslighet för att predicera prestation blir möjligtvis lägre när de genomsnittliga betygen når över en viss nivå. Dessutom så krävs det en variation för att ett existerande samband ska kunna framträda. Det sker en selektion in i

vissa utbildningar då endast studenter med höga gymnasiebetyg antas. Exempelvis har studenterna som tagit examina på läkarutbildningen ett högt genomsnittligt gymnasiebetyg med relativt liten variation.

Figur 1. Samband mellan utvärderingsresultat och gymnasiebetyg för ett urval av de största examenskategorierna. Observera att skalan är bruten.

Sambanden framträdde något tydligare för kortare utbildningar i figur 1, sjuksköterskeexamen, högskoleingenjörsexamen, än för de längre, det vill säga civilingenjörsexamen och masterexamen. Detta skulle delvis kunna bero på att betygens prediktionsförmåga på prestation, framförallt i slutet av utbildningen då examensarbetet skrivs, avtar med studielängd och att detta ger utslag i utfallen av utvärderingarna.

Sambanden var tydligast för kandidatamina med inriktning mot Teknik och tillverkning där de genomsnittliga gymnasiebetygen för de som examinerats från utbildningar som fått bristande kvalitet var 15,1, från hög kvalitet 16,8 och mycket hög kvalitet 17,9. Detta innebär att det var nästan tre betygssteg i skillnad mellan bristande och mycket hög kvalitet. Även för kandidatamina med inriktning mot Samhällsvetenskap, juridik, handel och administration är sambandet förhållandevis tydligt med ett genomsnittligt gymnasiebetyg för bristande kvalitet på 15,3, på hög kvalitet på 15,9 och mycket hög kvalitet på 17,4. För övriga inriktningar inom kandidatexamen framträdde inga tydliga samband mellan genomsnittligt gymnasiebetyg och utfall i kvalitetsutvärderingarna. Se tabell 1 i bilaga 3 för samtliga inriktningar inom kandidat- och masterexamen.

För drygt 30 procent av de som examinerades från en utbildning som varit föremål för en kvalitetsutvärdering saknades uppgifter om gymnasiebetyg enligt betygssystemet

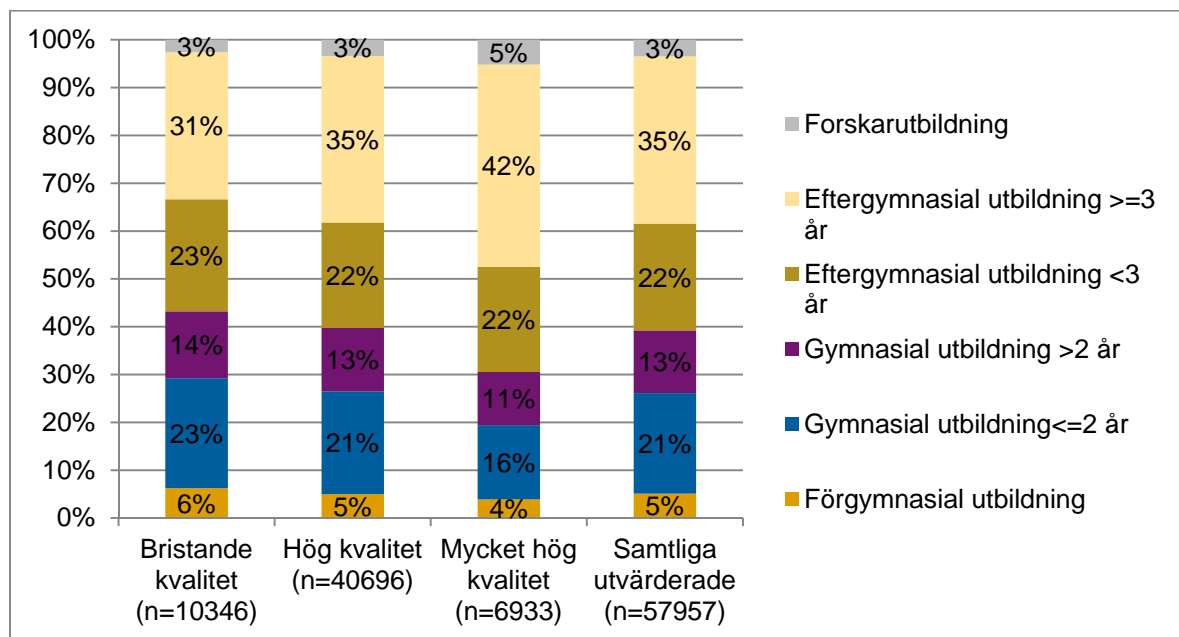
som började gälla 1997. För övriga individer i populationen saknades gymnasiebetyg eller så hade de betyg från andra betygssystem. Gruppen för vilka uppgifter om gymnasiebetyg saknades bland de som utvärderats hade i större utsträckning än förväntat utländsk bakgrund samt föräldrar med förgymnasial utbildning och i mindre utsträckning än förväntat föräldrar med gymnasial eller eftergymnasial utbildning. Kön fördelningen var dock likartad för dem det fanns uppgift om betyg och dem det inte fanns uppgift om (63 procent kvinnor bland de med uppgift om betyg och 66 procent bland dem utan). För 4 779, det vill säga 7 procent, av de som genomgått en utvärderad utbildning fanns istället uppgift om gymnasiebetyg i ett äldre betygssystem tillgängligt. Resultaten från analyser av dessa visade samma mönster som för de med betyg från det system som fokuserats i denna studie, det vill säga samband mellan genomsnittligt gymnasiebetyg och utfall i kvalitetsutvärderingarna på aggregerad nivå samt för bland annat sjuksköterskeexamen, högskoleingenjörerna, men inte för civilingenjörerna. Detta tyder på att bortfallet inte har haft någon avgörande betydelse för att förklara de samband som påträffades mellan genomsnittliga gymnasiebetyg och utfallen i kvalitetsutvärderingarna.

Föräldrarnas utbildningsnivå

Barn till föräldrar med en längre utbildning påbörjar i högre utsträckning högskolestudier och fullföljer dem i större utsträckning. Tidigare analyser från UKÄ har visat att studenter vars föräldrar har en kortare utbildning har en något lägre genomströmning (UKÄ, 2013b).

I analysen fanns det samband mellan utbildningsnivån på föräldrarna till studenterna som examinerats från de utvärderade utbildningarna och utfallet av utvärderingarna. Återigen var inte effekterna så stora, men det övergripande mönstret visade att studenter vars föräldrar hade genomgått en längre utbildning var fler än förväntat, det vill säga var överrepresenterade (jämfört med om det inte hade funnits någon skillnad i utfallet på kvalitetsutvärderingarna beroende på föräldrarnas utbildningsnivå), i utbildningar som hade fått omdömet *mycket hög kvalitet* och att studenter vars föräldrar genomgått kortare utbildningar var fler än förväntat i utbildningar som fått omdömet *bristande kvalitet*. Figuren nedan visar bland annat att det var fler studenter än förväntat med föräldrar som hade förgymnasial utbildning bland utbildningarna som fått omdömet *bristande kvalitet* och färre än förväntat bland de med *mycket hög kvalitet*. Vidare var det fler studenter än förväntat vars föräldrar hade en eftergymnasial utbildning som var längre än 3 år eller hade en forskarutbildning bland utbildningar med omdömet *mycket hög kvalitet* och *hög kvalitet*.

Skillnaderna i föräldrarnas utbildningsnivå mellan de olika omdömena var genomgående något större mellan omdömena *hög* och *mycket hög kvalitet* än mellan omdömena *bristande* och *hög kvalitet* (figur 2).

Figur 2. Fördelning av utvärderingsresultat efter föräldrarnas utbildningsnivå.

Det fanns stora skillnader mellan olika högstskoleutbildningar i fördelningen av föräldrarnas utbildningsnivå. Andelen nybörjare med högutbildade föräldrar är högst på utbildningar som kräver höga betyg för att antas. Tidigare studier (UKÄ och SCB, 2010) har exempelvis visat att på större program mot yrkesexamen läsåret 2009/10 fanns högst andel högutbildade föräldrar, runt 70 procent, på utbildningarna till läkare och arkitekt. Även på utbildningarna till tandläkare och psykolog var andelen med högutbildade föräldrar stor, över 55 procent. Det fanns dock yrkesexamensprogram där andelen med högutbildade föräldrar i högre grad liknade den för övriga befolkningen, exempelvis lärarutbildningen och sjuksköterskeprogrammet.

Därför ser sambandet mellan föräldrarnas utbildningsnivå och utfallet av kvalitetsutvärderingarna lite olika ut för olika examina. För exempelvis kandidatexamen (oavsett huvudområde) och sjuksköterskeexamen framträder sambandet relativt tydligt. För civilingenjörsexamen är dock inte effekten av föräldrarnas utbildningsnivå så stor. Mönstret liknar det som återfinns för gymnasiebetyg. På utbildningar där studenternas föräldrars utbildningsnivå är lägre samt för kortare utbildningar finns det en viss effekt som inte framträder på de utbildningar som är längre och där föräldrarnas utbildningsnivå är högre. Detta kan bero på att det finns en viss takeffekt samt att föräldrarnas utbildningsnivå för vissa längre utbildningar inte är lika avgörande för utfallet av kvalitetsutvärderingarna (se figur 1-5 i bilaga 2).

Lärosätena har olika förutsättningar. Eftersom olika grupper i befolkningen studerar på olika typer av utbildningar så har lärosätenas utbildningsutbud stor betydelse. En högre andel av kortare, tydligt yrkesinriktade utbildningar innebär att andelen studenter från studieovana hem blir större. Om ett lärosäte har ett smalt utbildningsutbud som förutsätter mer specialiserade förkunskaper så är också ofta de sökande från en snävare social kategori.

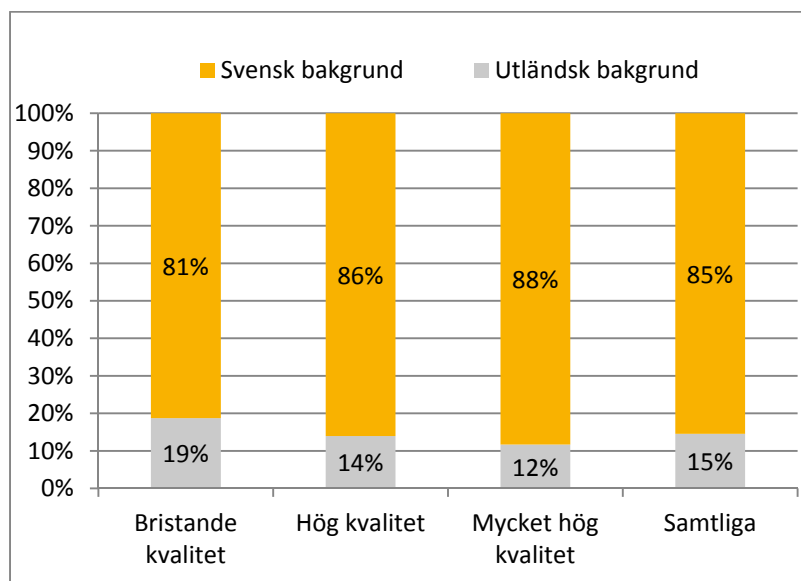
Det bör noteras att det också finns ett samband mellan studenternas gymnasiebetyg och deras föräldrars utbildningsnivå (se figur 6 i bilaga 2). Ju längre utbildning föräldrarna har desto högre gymnasiebetyg har barnen. Eftersom studenternas

gymnasiebetyg och föräldrarnas utbildning samvarierar så har de ett delvis överlappande potentiellt förklaringsvärde för utfallet av utvärderingarna. Sambandet mellan studenternas gymnasiebetyg och utfallet av kvalitetsutvärderingarna gäller dock också oberoende av föräldrarnas utbildningsnivå (se figur 7 i bilaga 2).

Studenter med svensk respektive utländsk bakgrund

Under de senaste decennierna har andelen studenter med utländsk bakgrund ökat i högskolan. Delvis har detta skett som en följd av att antalet personer med utländsk bakgrund⁶ har ökat i den svenska befolkningen. En del av dessa studenter är födda i Sverige av utländska föräldrar medan andra kommit till Sverige som barn eller vuxna. Det är viktigt att betona att dessa grupper är mycket heterogena och det krävs försiktighet i de tolkningar som görs av resultaten på aggregerad nivå. De kommer från många olika länder och har olika social bakgrund.

Personer med utländsk bakgrund utgör 12 procent av alla examinerade studenter på utvärderade utbildningar, eller 15 procent av alla examinerade exklusive inresande. I figur 3 framgår att det finns ett samband mellan andelen med utländsk bakgrund och utfallet av kvalitetsutvärderingarna. Effekten är relativt liten, men andelen studenter med utländsk bakgrund är störst på utbildningar som fått omdömet *bristande kvalitet* och lägst på utbildningar som fått omdömet *mycket hög kvalitet*. Skillnaderna är betydligt större mellan omdömesstegen *bristande* och *hög kvalitet* än mellan *hög* och *mycket hög kvalitet*.

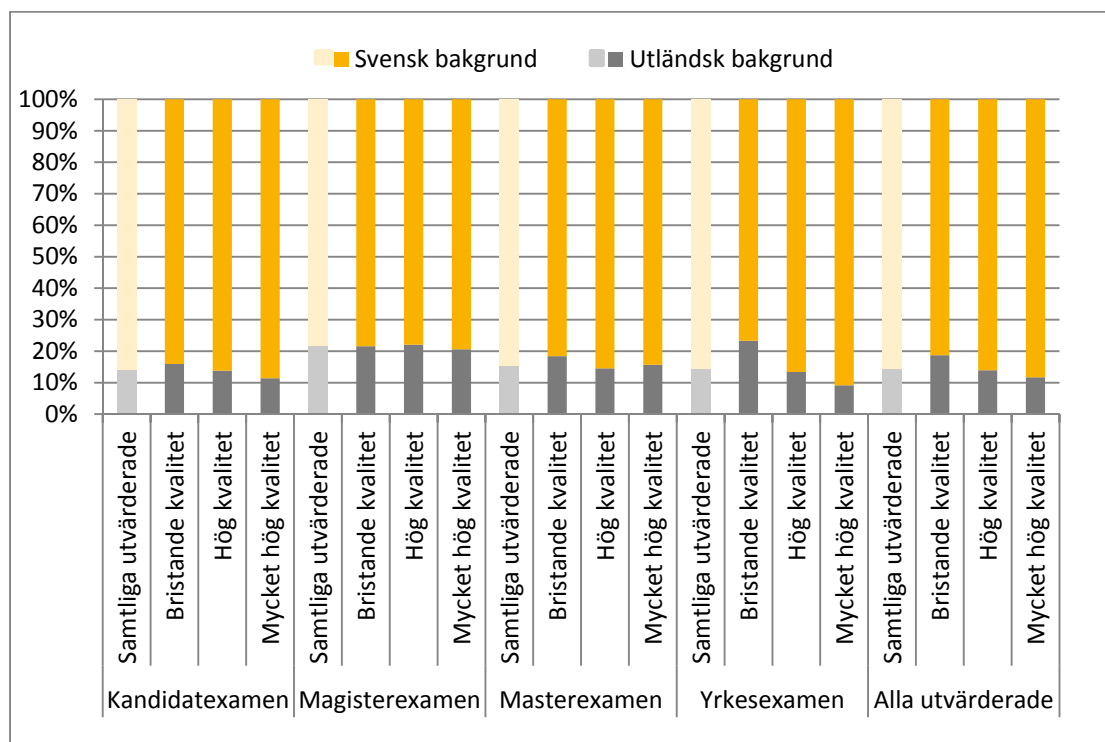

Figur 3. Utfärdade examina på utvärderade utbildningar efter svensk respektive utländsk bakgrund

Hälften av alla utvärderade examina som utfärdats till personer med utländsk bakgrund är kandidatexamina. Ungefär en tredjedel utgörs av yrkesexamina, medan master- och magisterexamina tillsammans utgör cirka 15 procent av alla utvärderade examina. Figur 4

⁶ Personer med utländsk bakgrund definieras som personer som är utrikes födda eller inrikes födda med två utrikes födda föräldrar.

visar sambanden för olika examens kategorier. Det framgår bland annat att det finns ett samband mellan andelen med utländsk bakgrund och omdömet på kvalitetsutvärderingen på utbildningar som lett till kandidatexamen samt på yrkesexamensprogram. Personer med utländsk bakgrund på dessa två examens kategorier är överrepresenterade på utbildningar som fått omdömet *bristande kvalitet* (16 procent jämfört med deras andel, 14 procent, på alla utvärderade kandidatutbildningar respektive 23 procent jämfört med deras andel, 14 procent, på alla utvärderade yrkesutbildningar). En viss överrepresentation finns också på masterutbildningar som fått omdömet *bristande kvalitet*. Bland de olika yrkesexamensprogramen är det framförallt utbildningar som lett till biomedicinsk analytikerexamen, receptarieexamen samt juristexamen där personer med utländsk bakgrund är överrepresenterade bland examinerade från utbildningar som fått omdömet *bristande kvalitet*.

Figur 4. Utfärdade examina på utvärderade utbildningar, fördelade på svensk respektive utländsk bakgrund, examenskategori och utfall i kvalitetsutvärderingarna.

Det finns alltså samband mellan utfallet av kvalitetsutvärderingarna och svensk respektive utländsk bakgrund för alla yrkesexamina sammantaget. Studenter med utländsk bakgrund är överrepresenterade i utbildningar som fått omdömet *bristande kvalitet* och underrepresenterade i utbildningar som fått omdömet *hög kvalitet* och *mycket hög kvalitet*. Däremot så finns det inget framträdande samband mellan studenternas bakgrund och utfallet av kvalitetsutvärderingarna för många av de stora yrkesexamina (se tabell 3). Det finns inga betydande samband mellan utfallet av kvalitetsutvärderingarna och svensk respektive utländsk bakgrund för civilingenjörs- eller högskoleingenjörsutbildningarna. Inte heller för sjuksköterskorna har bakgrund något samband med utfallet av kvalitetsutvärderingarna. Detta tyder på att skillnaden mellan

svenska och utländska studenter i de olika kvalitetsutfallen delvis kan förklaras av att de studerar olika utbildningar.

Tabell 3. Utvärderingsutfall för de största examina och inom kategorin yrkesexamina fördelat efter svensk respektive utländsk bakgrund. I tabellen redovisas antal män och kvinnor i absoluta (Antal) och relativa tal (%) samt förväntade värden givet att det inte skulle finnas några skillnader mellan svensk och utländsk bakgrund.

Examen	Omdöme	Svensk bakgrund			Utländsk bakgrund			Totalt
		Antal	%	Förväntat värde	Antal	%	Förväntat värde	
Samtliga utvärderade	Bristande	8 913	17,2	9 373,6	2 056	23,3	1 595,4	10 969
	Hög	36 542	70,6	36 285,2	5 919	67,2	6 175,8	42 461
	Mycket hög	6 307	12,2	6 103,2	835	9,5	1 038,8	7 142
	Totalt	51 762			8 810			60 572
Sjuksköterskeexamen	Bristande	622	9,3	613,1	83	8,2	91,9	705
	Hög	5 824	86,7	5 817,3	865	85,9	871,7	6 689
	Mycket hög	274	4,1	289,6	59	5,9	43,4	333
	Totalt	6 720			1 007			7 727
Civilingenjörs-examen	Bristande	165	5,2	167,0	16	6,0	14,0	181
	Hög	2 204	69,3	2 210,5	192	71,9	185,5	2 396
	Mycket hög	812	25,5	803,6	59	22,1	67,4	871
	Totalt	3 181			267			3 448
Högskoleingenjörs-examen	Bristande	597	23,1	602,1	126	24,2	120,9	723
	Hög	1 919	74,1	1 923,8	391	75,2	386,2	2 310
	Mycket hög	74	2,9	64,1	3	0,6	12,9	77
	Totalt	2 590			520			3 110
Kandidat-examen	Bristande	5 158	18,8	5 304,7	982	22,0	862,3	6 167
	Hög	19 680	71,8	19 635,1	3 147	70,6	3 191,9	22 827
	Mycket hög	2 552	9,3	2 477,3	328	7,4	402,7	2 880
	Totalt	27 417			4 457			31 874
Masterexamen	Bristande	450	11,1	474,3	108	15,1	83,7	558
	Hög	2 861	70,6	2 837,5	477	66,7	500,5	3 338
	Mycket hög	743	18,3	742,1	130	18,2	130,9	873
	Totalt	4 054			715			4 769
Yrkesexamen	Bristande	2 575	14,2	2 872,9	781	25,7	483,1	3 356
	Hög	12 970	71,6	12 819,5	2 005	65,9	2 155,5	14 975
	Mycket hög	2 559	14,1	2 411,5	258	8,5	405,5	2 817
	Totalt	18 104			3 044			21 148

Studenter med utländsk bakgrund har lägre gymnasiebetyg och därmed andra förutsättningar att bli antagna på vissa utbildningar. Studenter med utländsk bakgrund har genomsnittligt lägre gymnasiebetyg (15,1) än studenter med svensk bakgrund (16,2), men sambandet mellan svensk respektive utländsk bakgrund och utfallet av kvalitetsutvärderingarna förklaras inte helt av detta. Det finns ett samband mellan betyg och utfall i kvalitetsutvärderingarna oberoende av om studenterna har svensk eller utländsk bakgrund. För både studenter med svensk och utländsk bakgrund är det genomsnittliga gymnasiebetyget högre bland studenter som examinerats från utbildningar som fått omdömet *mycket hög kvalitet* än bland dem som examinerats från utbildningar som fått omdömet *hög kvalitet* som i sin tur har högre betyg än dem som examinerats från utbildningar som fått omdömet *bristande kvalitet* (se figur 8 i bilaga 2). Sambanden mellan svensk respektive utländsk bakgrund och utfall i kvalitetsutvärderingarna gäller också oberoende av betyg.

Det finns även en viss samvariation mellan andelen med utländsk bakgrund och föräldrarnas utbildningsnivå. Det övergripande mönstret visar att föräldrar till examinerade med utländsk bakgrund i genomsnitt har lägre utbildningsnivå än examinerade med svensk bakgrund (tabell 2 i bilaga 2).

Inresande studenter

För att stärka kvaliteten på utbildning och forskning, och därmed stärka konkurrenskraften på den internationella arenan är internationaliseringsarbetet en strategiskt viktig fråga för alla lärosäten. En del av detta internationaliseringsarbete handlar om att ta emot studenter från andra länder. Personer som vistas i Sverige på grund av studier benämns här som **inresande studenter**. Som inresande studenter räknas både utbytesstudenter och freemover-studenter.⁷ Sverige ska vara en framstående kunskaps- och forskningsnation som vars utbildningar präglas av hög kvalitet. Det anger regeringen som mål för utbildning och universitetsforskning i budgetpropositionen för 2014. Andelen inresande studenter är en av målkriterierna för att följa upp detta övergripande mål.

Under perioden 2003/04-2010/11 ökade antalet inresande studenter till Sverige varje år. Efter att Sverige införde studieavgifter för freemover-studenter från länder utanför EU/EES och Schweiz från och med hösten 2011 har dock antalet inresande från dessa länder minskat. Avgifterna medförde att det totala antalet nya inresande studenter minskade med en tredjedel mellan hösten 2010 och hösten 2011. Efter 2011 har antalet inresande studenter börjat öka igen men antalet ligger långt ifrån samma nivå som innan avgiftsreformen.

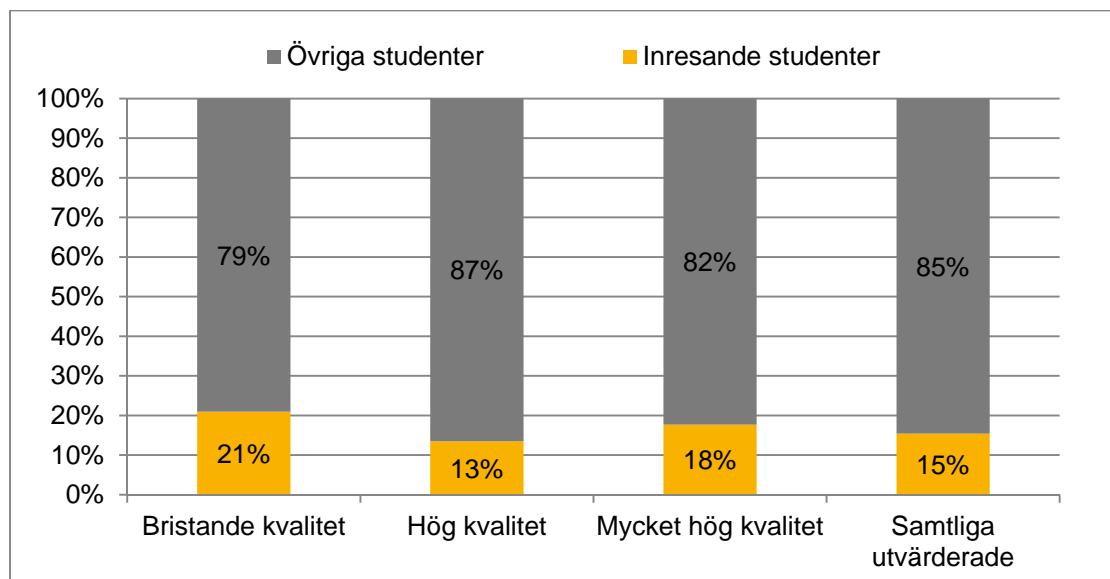
Den absoluta majoriteten av inresande studenter som tagit ut examen i Sverige (till skillnad från samtliga registrerade inresande studenter) är freemover-studenter det vill säga studenter som på egen hand kommer till Sverige och inte inom ramen för något utbytesprogram. En liten andel av inresande studenter som tar ut examen är utbytesstudenter, det vill säga studenter som deltar i något utbytesprogram på grundnivå eller avancerad nivå. Det är med andra ord ovanligt att utbytesstudenterna tar ut sin examen i Sverige.

⁷ Följande kategorier räknas som freemover-studenter: personer som har beviljats uppehållstillstånd för studier och där Migrationsverkets beslut är fattat mindre än två år före studiestarten, utrikes födda som invandrat mindre än sex månader innan studiestarten samt övriga med ofullständiga personnummer i högskolornas studiedokumentations-register.

De examina som legat till grund för UKÄ:s analys togs ut under 2011 och 2012, vilket innebär att det i denna population finns såväl betalande studenter (som rekryterats efter avgiftsreformen) som icke-betalande studenter från länder utanför EU/EES (som rekryterades innan avgiftsreformen). Om uttaget skulle göras idag, det vill säga när avgiftsreformen slagit igenom fullt, skulle såväl storleken som sammansättningen av gruppen inresande studenter se annorlunda ut (UKÄ, 2012). Något som även skulle kunna påverka resultaten och kvaliteten på utbildningarna.

Inresande är överrepresenterade på utbildningar som fått omdömet *bristande kvalitet*

Drygt 11 000, motsvarande 15 procent av alla uttagna examina på de utvärderade utbildningarna (t.o.m. mars 2014), utfärdades till inresande studenter. Av figur 6 framgår att på utbildningar som fått omdömet *bristande kvalitet* var de inresande studenternas andel större (21 procent) än på utbildningar som fått omdömet *hög kvalitet* (13 procent) eller *mycket hög kvalitet* (18 procent). Samtidigt är det värt att notera att inresande studenters andel på utbildningar som fått omdömet *mycket hög kvalitet* var högre än motsvarande andel för samtliga, vilket tyder på att det finns stora variationer inom denna studentgrupp. Dock har UKÄ inga uppgifter om vilka bakgrundvariabler som skulle kunna förklara dessa variationer.

Figur 6. Utfärdade examina på utvärderade utbildningar, fördelade på inresande respektive övriga studenter.

Andelen inresande studenter som tagit examen varierade mycket (mellan 1 och 52 procent) mellan olika lärosäten. På 21 av de 34 lärosätena som utfärdat examina till inresande studenter var de inresande studenterna överrepresenterade på utbildningar som fått omdömet *bristande kvalitet*. På 11 av 34 lärosäten var de överrepresenterade på utbildningar med *mycket hög kvalitet*; med andra ord var överrepresentationen på utbildningar med *bristande kvalitet* betydligt mer spritt fenomen än överrepresentationen på utbildningar med *mycket hög kvalitet*.

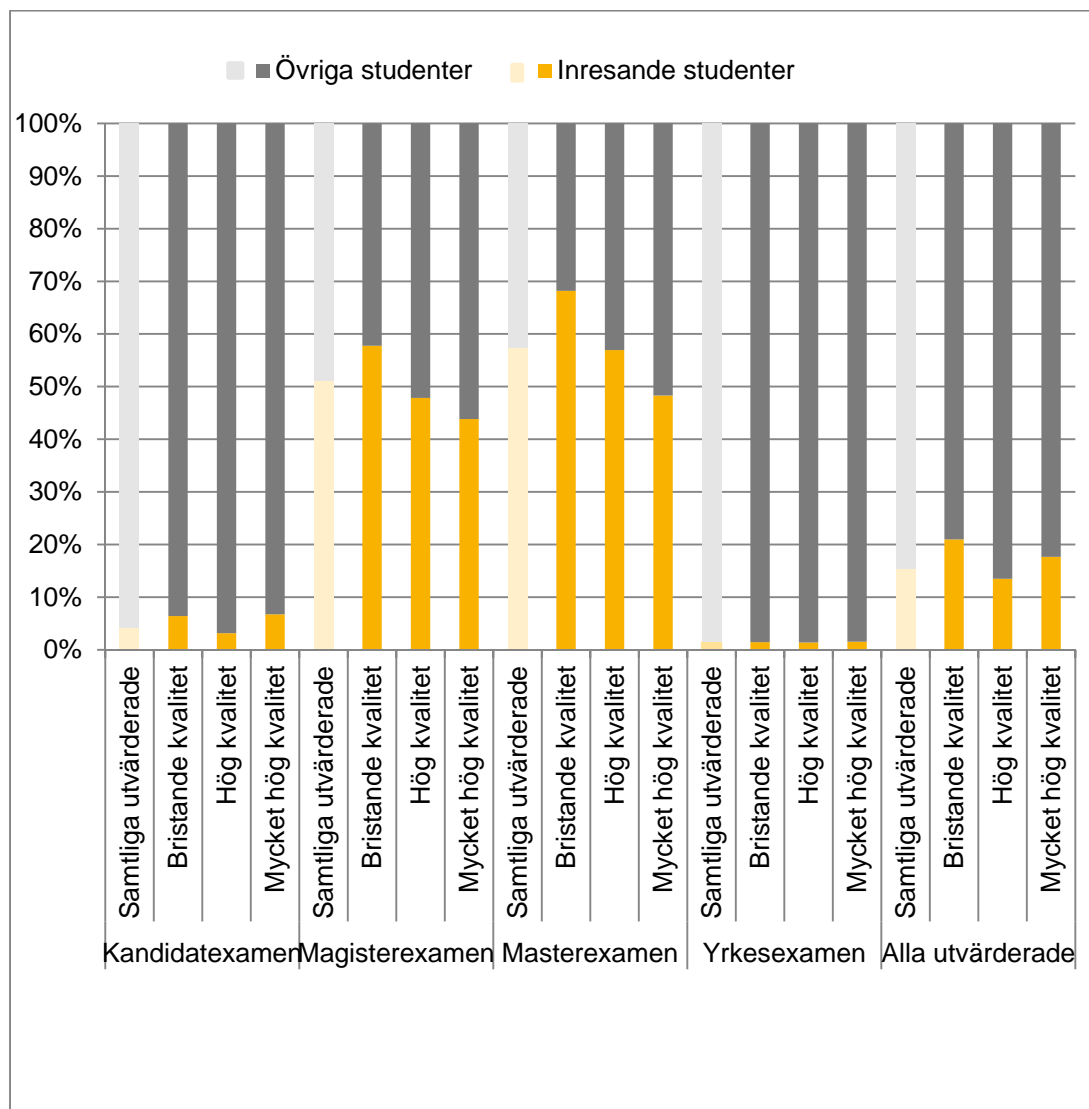
De flesta inresande läser på avancerad nivå

En övervägande del, 85 procent, av de examinerade inresande studenterna i denna analys har avlagt examen på avancerad nivå det vill säga master- eller magisterexamen (tabell 5). Det vanligaste var masterexamen där de inresande stod för 61 procent av alla examina som tagits ut. Av tabellen nedan framgår att inresande studenter var överrepresenterade på såväl kandidat- som master- och magisterutbildningar som har fått omdömet *bristande kvalitet* (andelen i sista kolumnen är större än andelen i näst sista kolumnen). Detta gällde framförallt på utbildningar som leder till masterexamen.

Tabell 5. Examina utfärdade till inresande studenter

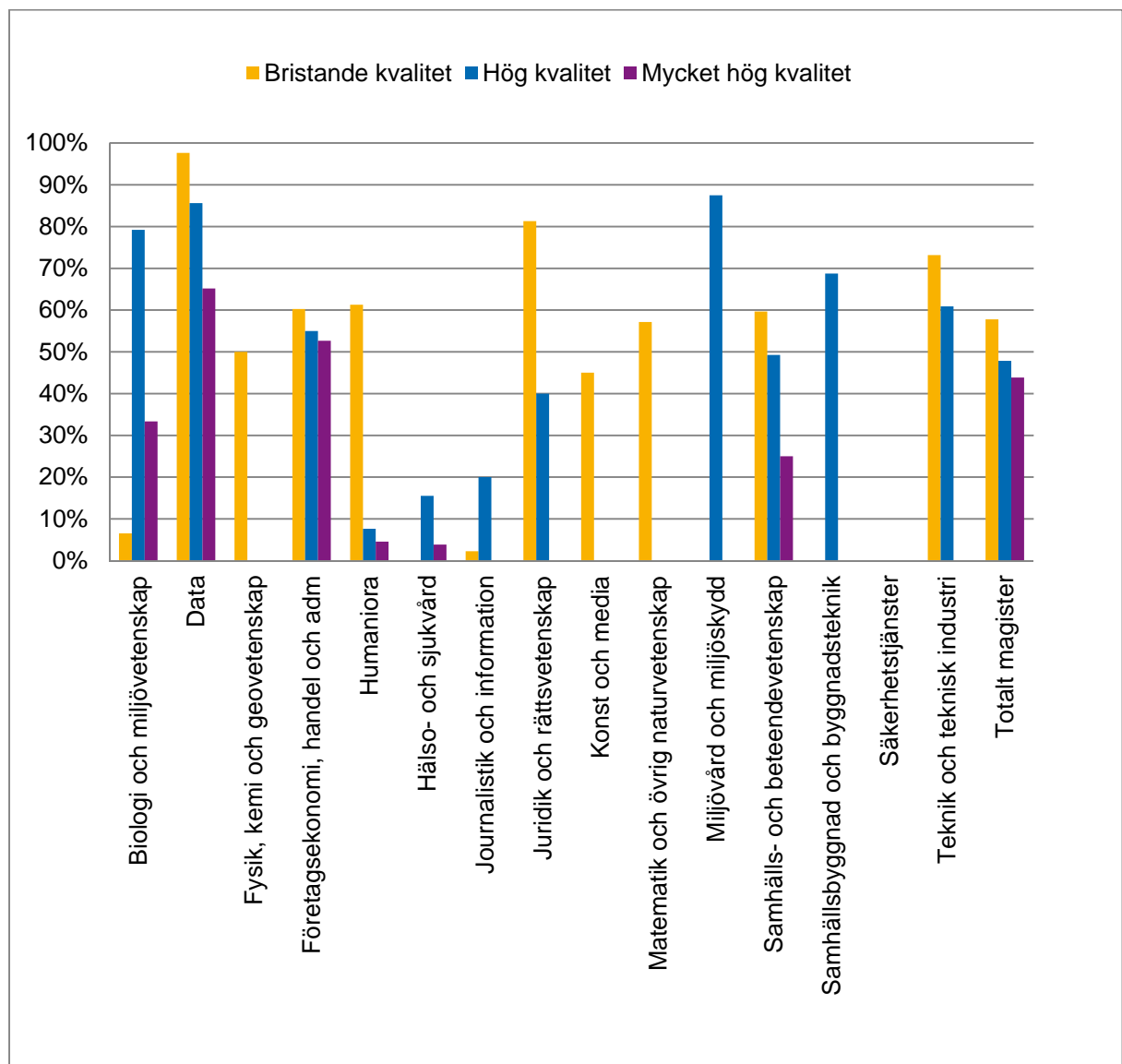
	Antal examina	varav inresande	Andel inresande (%)	Andel inresande på utbildningar med bristande kvalitet (%)
Kandidatexamen	33 266	1 376	4,1	6,4
Magisterexamen	5 132	2 624	51,1	57,8
Masterexamen	11 783	6 754	57,3	68,2
Yrkesexamen	21 450	302	1,4	1,4
Totalt	71 631	11 056	15,4	21,0

Om man jämför examina som har utfärdats från utbildningar som leder till samma examenskategori men som fått olika utfall av kvalitetsutvärderingarna, finns det ett samband mellan andelen inresande studenter och utfallet på master- och magisterutbildningar. Ju mindre andel inresande studenter desto bättre är utfallet av kvalitetsutvärderingarna. Däremot finns det inget tydligt samband på utbildningar som leder till kandidat- respektive yrkesexamina. Figuren visar också att den överprestation på utbildningar med *mycket hög kvalitet* som nämns ovan enbart gäller för kandidatexamina.

Figur 7. Utfärdade examina på utvärderade utbildningar, fördelade på inresande och övriga, examenskategori och utfall i kvalitetsutvärderingarna.

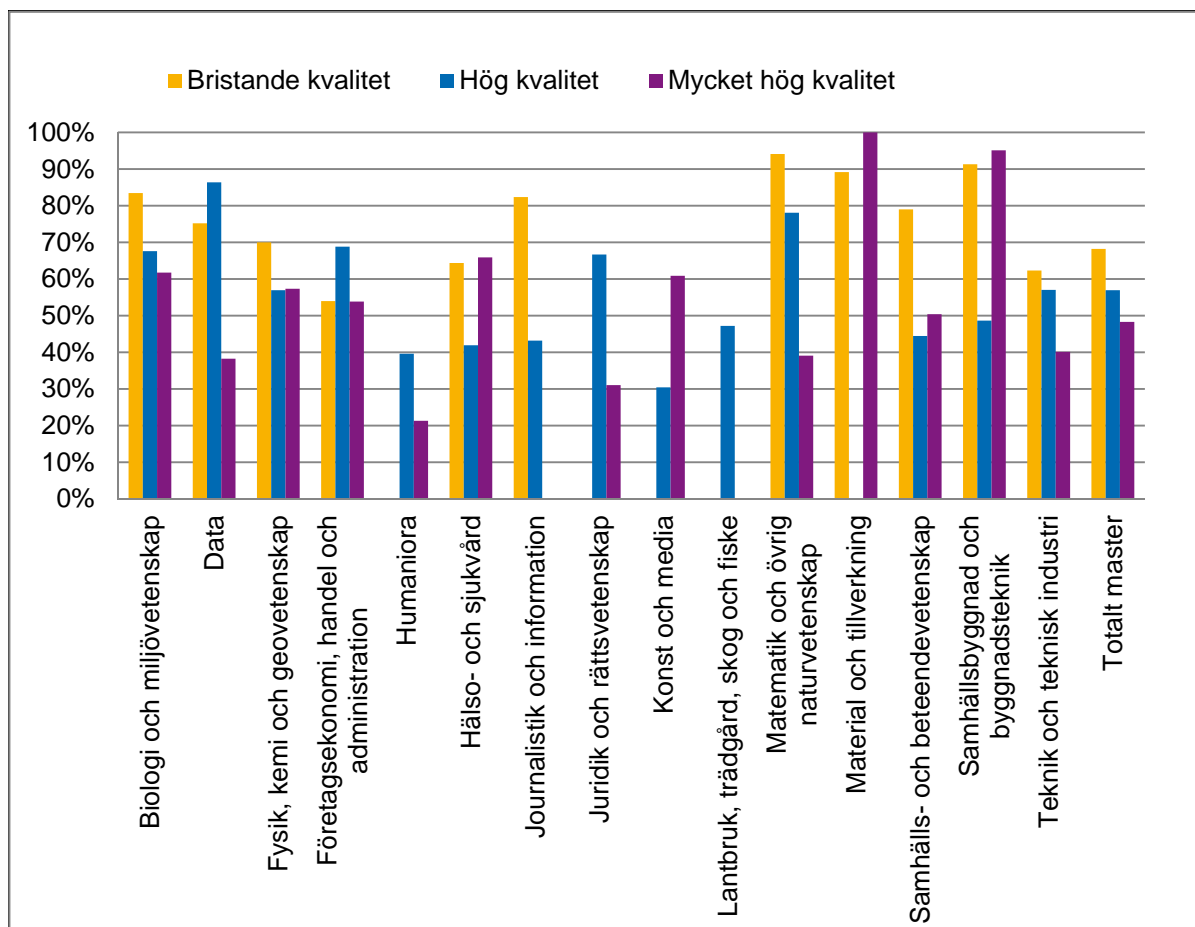
Uppgifterna ovan visar alltså att de inresande studenterna var överrepresenterade på master- och magisterutbildningar som fått omdömet *bristande kvalitet*. 51 procent av alla examinerade med magisterexamen var inresande studenter. Men bland examinerade på magistersutbildningar som fått omdömet *bristande kvalitet* i kvalitetsutvärderingarna uppgick de inresande studenternas andel till 58 procent medan på utbildningar som fått omdömet *mycket hög kvalitet* var andelen inresande studenter 14 procentenheter lägre – 44 procent. Sambandet fanns inom de flesta inriktningar, men framförallt inom inriktningarna Data, Företagsekonomi, handel och administration samt Samhälls- och beteendevetenskap.

Figur 8. Andel inresande studenter på magisterutbildningar utifrån ämnesområde och utfall i kvalitetsutvärderingarna.

På motsvarande sätt fanns ett visst samband mellan andelen inresande och utfallet av kvalitetsutvärderingarna på masterutbildningar. Totalt har nästan 12 000 masterexamina utfärdats på de utvärderade utbildningarna 2011-2012. Av alla masterexamina har 57 procent utfärdats till inresande studenter. Om man tittar närmare på utbildningar uppdelade på *bristande*, *hög* och *mycket hög kvalitet*, var inresande studenter andel högre bland examina som har utfärdats på masterutbildningar som fått omdömet *bristande kvalitet*.

Totalt sett var andelen inresande bland examinerade på masterutbildningar 20 procentenheter högre på utbildningar som fått omdömet *bristande kvalitet* i kvalitetsutvärderingen än på utbildningar som fått omdömet *mycket hög kvalitet*. Fenomenet var tydligare för utvärderingar inom inriktningarna Biologi och miljövetenskap, Teknik och teknisk industri samt Matematik.

Figur 9. Andel inresande studenter på masterutbildningar utifrån ämnesområde och utfall i kvalitetsutvärderingarna.

Eftersom det inte fanns tillgängliga uppgifter om inresande studenter bakgrundsvariabler med avseende på betyg och föräldrarnas bakgrund, har UKÄ inte kunnat genomföra någon analys av samvariation med dessa variabler. I tidigare studier av prestationsgrader (UKÄ 2013c) har man däremot kunnat konstatera att det finns stora skillnader mellan könen bland inresande masterstudenter. Den statistiska analysen visade att de inresande kvinnorna på masterprogram hade betydligt högre prestationsgrad än de inresande männen, och även högre än svenska kvinnor och män på masterprogram. Trots de inresande kvinnornas höga prestationsgrad blev den genomsnittliga prestationsgraden för inresande masterstudenter lägre än för svenska masterstudenter eftersom männen utgjorde två tredjedelar av de inresande masterstudenterna. Och även i denna analys där underlaget utgörs av examinerade inresande på utvärderade utbildningar, var de manliga inresande i majoritet. De utgjorde 58 procent av alla examinerade inresande.

Det var också tydligt att de inresande studenternas utbildningsval skiljde sig från de övriga studenternas; majoriteten av dem läste på utbildningar som ledde till magister- eller masterexamen. Sambandet visade inte om utbildningarnas resultat påverkades av andelen inresande studenter, eller om inresande studenter har examinerats från utbildningar med en viss kvalitet.

Reflektioner

Att studenter med låga gymnasiebetyg, studenter vars föräldrar har kortare utbildning, studenter med utländsk bakgrund och inresande studenter är överrepresenterade på vissa utbildningar som fått omdömet *bristande kvalitet* är anmärkningsvärt och väcker en del frågor. Det kan vara så att dagens undervisningsverksamhet är mer (eller mindre) resurskrävande beroende på studenternas bakgrund och på studentgruppens sammansättning.

Nuvarande resurstilldelningssystem gynnar genomströmningen i högskolan och inga särskilda medel (mer än tillfälliga) har tilldelats lärosätena för arbetet att ta hand om studenter med sämre studieförutsättningar. Istället gäller resurstilldelningens grundprincip, nämligen att ersättningen för varje utbildningsområde är densamma oavsett studenternas studieförutsättningar. Sedan ankommer det på respektive lärosätes styrelse att besluta om hur de tillgängliga medlen fördelas och används internt för att fullgöra utbildningsuppdraget. Ansvaret för kvaliteten i verksamheten måste vara vägledande för de fördelningsprinciper som universiteten och högskolorna tillämpar internt (prop. 1992/93:169, s. 17).

Utifrån resultaten av analysen och resonemangen ovan vill UKÄ understryka de delvis motstridiga styrsignalerna och målkonflikterna som lärosätena måste hantera. Därför vill vi lyfta fram några punkter till reflektion:

- Hur arbetar högskolan med styr signaler om hög kvalitet, effektiv resursanvändning, en bredare och mer internationell rekrytering samt hög genomströmning?
- På vilket sätt tar lärosätena sitt ansvar för att stödja studenter med olika förutsättningar genom utbildningen?
- Är det möjligt att samtidigt premiera genomströmning och hög kvalitet med hänsyn till studenternas olika förutsättningar? Är det mer än 20 år gamla resurstilldelningssystemet fortfarande ändamålsenligt?
- Hur använder lärosätena den så kallade kvalitetspengen? En fråga som UKÄ själv tänker undersöka närmare i en kommande analys.

Referenser

Högskoleverket, 2007. *Samband mellan betyg i gymnasieskolan och prestationer i högskolan*. (Rapport 2007:21). Stockholm.

Prop. 1992/93:169. *Högre utbildning för ökad kompetens*. Stockholm: Regeringskansliet.

Prop. 2001/02:15. *Den öppna högskolan*. Stockholm: Regeringskansliet.

Prop. 2004/05:162. *Ny värld – ny högskola*. Stockholm: Regeringskansliet.

SFS 1992:1434. *Högskolelag*, Stockholm: Riksdagen.

SFS 1993:100. *Högskoleförordningen, Bilaga 2 – Examensordning*. Stockholm: Riksdagen.

Skolverket, 2005. *Vad gör det för skillnad vad skolan gör? Om skolors olikheter och deras betydelse för elevernas studieresultat*. Stockholm.

UKÄ, 2012. *Andra året med studieavgifter- lärosätenas erfarenheter*. (Rapport 2012:26). Stockholm.

UKÄ, 2013a. *Nytt mått tydliggör bilden av sjunkande prestationsgrader*. (Statistisk analys 2013:2). Stockholm.

UKÄ, 2013b. *Social bakgrund och genomströmning i högskolan. En studie av långa och medellånga yrkesexamensprogram*. (Rapport 2013:4). Stockholm.

UKÄ, 2013c. *Trenden med sjunkande prestationsgrader har stannat av*. (Statistisk analys 2013:11). Stockholm.

UKÄ, 2014. *Första analysen om kvalitetsutvärderingarna: Utfall av resultaten per lärosäte*. (Statistisk analys 2014:6). Stockholm.

UKÄ och SCB, 2010. *Högskolenybjörjare 2009/10 och doktorandnybjörjare 2008/09 efter föräldrarnas utbildningsnivå*. (UF 20 SM 1003). Stockholm.

UKÄ och SCB, 2014. *Universitet och högskolor. Svensk och utländsk bakgrund för studenter och doktorander 2012/13*. (UF 19 SM 1401). Stockholm.

Bilaga 1: Kvalitetsutvärdering av svensk högskoleutbildning 2011–2014

Universitetskanslersämbetet (UKÄ) ansvarar för kvalitetssäkringen av den högre utbildningen och säkerställer att den håller hög kvalitet. 2011–2014 skedde kvalitetssäkringen inom ramen för det system för kvalitetsutvärdering som dåvarande Högskoleverket hade utvecklat på uppdrag av regeringen. Högskoleverket var den myndighet som hade ansvar för utvärderingsverksamheten fram till årsskiftet 2012/2013 då myndigheten avvecklades och uppgiften gick över till UKÄ.

Under utvärderingscykeln 2011–2014 utvärderade UKÄ utbildning på grundnivå och avancerad nivå. Utbildningar som undantogs var bland annat nyinrättade utbildningar, utbildningar under avveckling, utbildningar med få eller inga självständiga arbeten och utbildningar som ledde fram till högskoleexamen. Utvärderingen av utbildningen på forskarnivå ingick inte i utvärderingscykeln 2011–2014.

Kvalitetsutvärderingen innebar att utbildningarna utvärderades utifrån hur väl kraven i högskolelagen och examensordningen var uppfyllda. I examensordningen specificeras de nationella examensmålen, det vill säga kraven på vilka kunskaper, färdigheter och förmågor som en student ska uppnå för att lärosätet ska utfärda en viss examen som en utbildning leder till. Utbildningarnas kvalitet utvärderades genom att mäta graden av måluppfyllelse av dessa nationella examensmål. Med andra ord var det utbildningens resultat som var i fokus, i betydelsen att granskningarna gällde i vilken utsträckning studenternas faktiska studieresultat motsvarade de förväntade studieresultaten. Oavsett hur lärosätena valt att lägga upp utbildningen, ska kvaliteten i utbildningen vara så hög att examensmålen nås. UKÄ:s kvalitetsutvärderingar innehöll därmed inte någon utvärdering av lärosätets kvalitetsarbete, utan detta är lärosätenas eget ansvarsområde.

Utvärderingarna genomfördes av en extern bedömargrupp av sakkunniga där såväl ämnesexperter som studenter och arbetslivsföreträdare fanns representerade. De lärosäten som ingick i utvärderingen nominerade sakkunniga till bedömargruppen.

Underlagen som bedömargruppen grundade sina bedömningar på var studenternas självständiga arbeten (examensarbeten) från utbildningen, lärosätenas egen beskrivning av hur de säkrade att studenterna uppnådde examensmålen (självvärdering) samt studenternas uppfattning (studentintervju) om utbildningen i förhållande till de nationella examensmålen.

Den externa bedömargruppen lämnade ett förslag till ett samlat omdöme för varje utbildning på en tregradig skala, nämligen *mycket hög kvalitet*, *hög kvalitet* eller *bristande kvalitet*, och omdömet motiverades i bedömargruppens yttrande. Med utgångspunkt i bedömargruppens yttrande fattade sedan UKÄ beslut om vilket samlat omdöme varje utbildning fick. För den som fick omdömet *bristande kvalitet* sker en uppföljning inom ett år. Därefter beslutar UKÄ om ett eventuellt återkallande av examenstillståndet. Detta innebär att även om UKÄ under hösten 2014 genomförde de sista kvalitetsutvärderingarna finns det fortfarande några enstaka uppföljningar kvar att genomföra inom utvärderingscykeln under 2015.

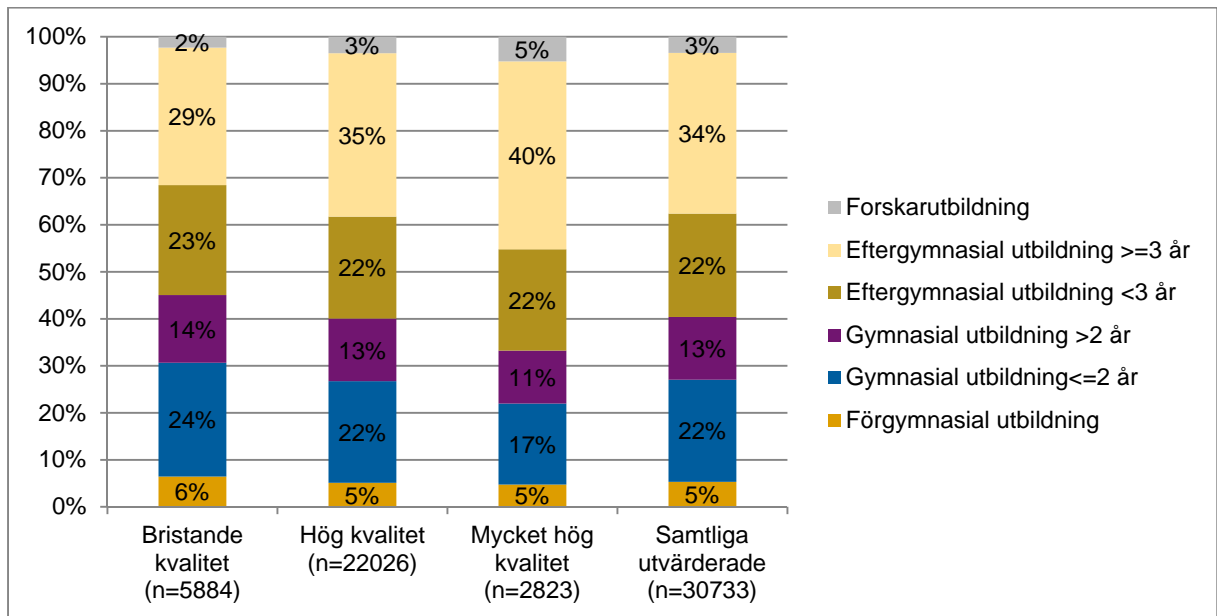
Bilaga 2: Tabeller och figurer

Tabell 1. Antal (N) och genomsnittliga gymnasiebetyg (M) med standardavvikelser (S) för olika inriktningar enligt SUN-nivå 1 för kandidat- och masterexamina

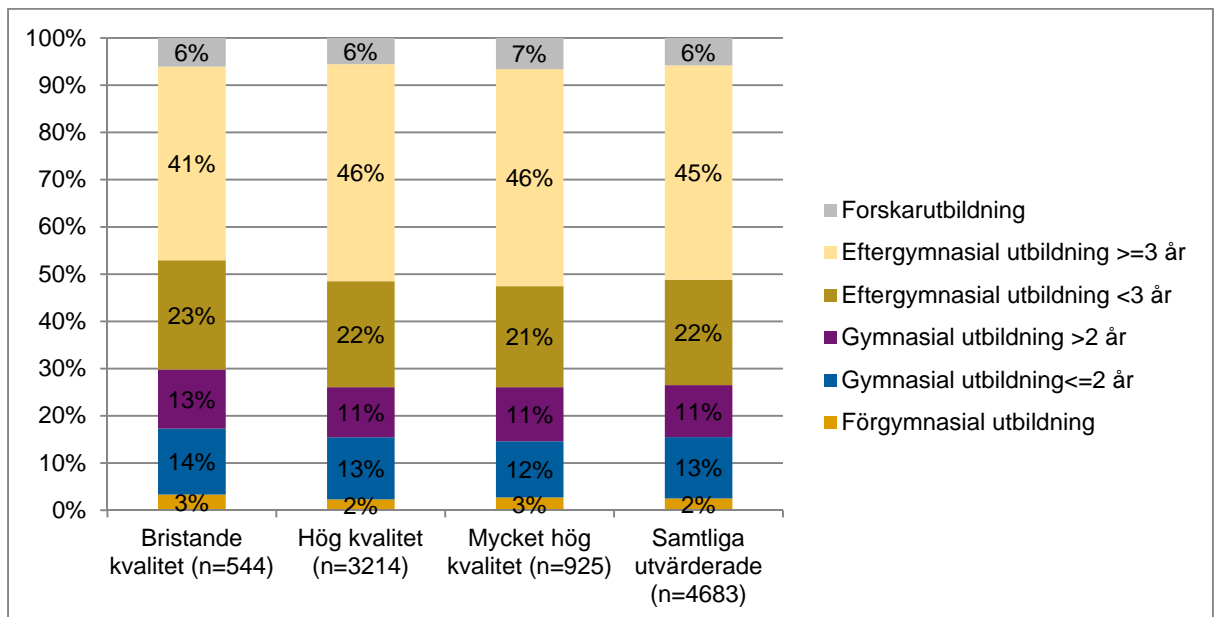
Inriktning	Bristande kvalitet			Hög kvalitet			Mycket hög kvalitet		
	N	M	S	N	M	S	N	M	S
Kandidatexamina^a									
Humaniora och konst	310	15,8	2,6	1 184	16,3	2,4	216	16,2	2,3
Samhällsvetenskap, juridik, handel och administration	2 498	15,3	2,4	8 799	15,9	2,4	939	17,4	2,6
Naturvetenskap, matematik och data	314	15,9	2,6	1 687	15,7	2,4	412	15,9	2,6
Teknik och tillverkning	575	15,1	2,6	2 379	16,8	2,3	414	17,9	1,9
Hälso- och sjukvård samt social omsorg	1 071	15,3	2,5	4 291	15,2	2,4	392	16,6	2,3
Totalt	4 820	15,4	2,5	18 603	15,9	2,4	2 379	17,0	2,5
Masterexamina^b									
Samhällsvetenskap, juridik, handel och administration	160	16,2	2,3	630	16,2	2,4	181	16,6	2,5
Naturvetenskap, matematik och data	107	16,8	2,6	317	16,4	2,3	158	17,4	1,9
Teknik och tillverkning	189	16,8	2,2	1 842	17,6	1,9	407	17,5	2,0
Totalt	468	16,6	2,3	2 900	17,1	2,2	763	17,3	2,2

^a För inriktningarna Pedagogik och lärarutbildning; Lant- och skogsbruk samt djursjukvård; samt Tjänster hade för få individer examinerats från utvärderade utbildningar för att de skulle kunna redovisas på ett meningsfullt sätt.

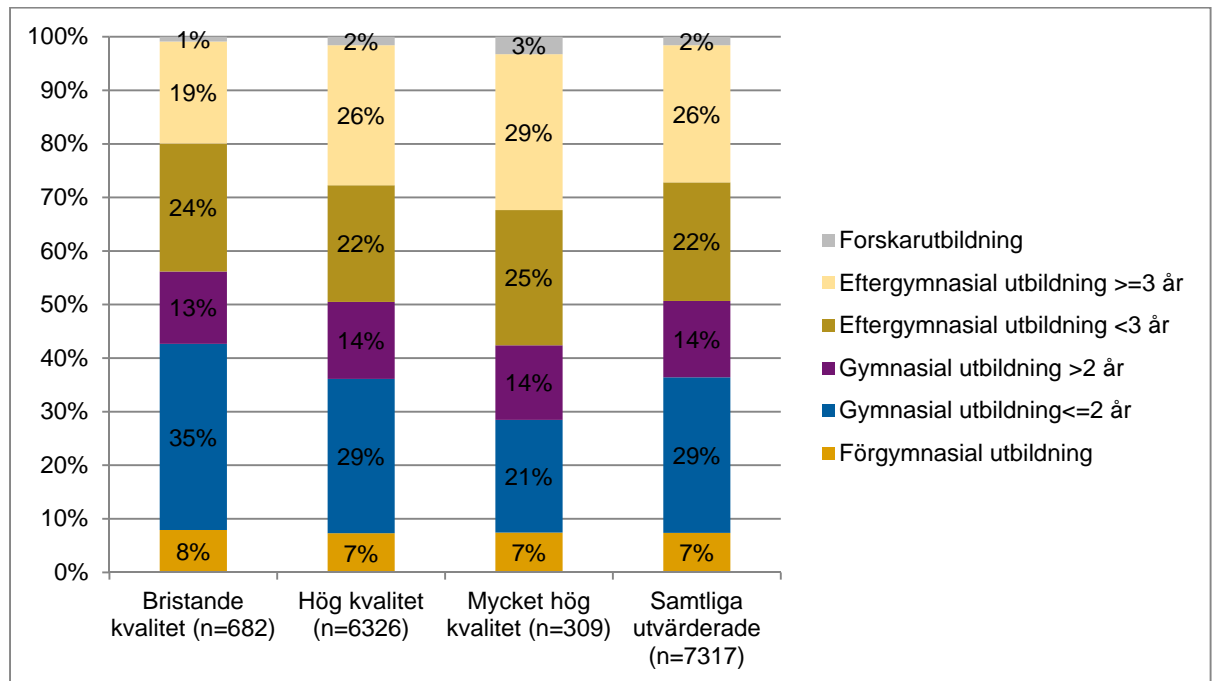
^b För inriktningarna Pedagogik och lärarutbildning; Humaniora och konst; Lant- och skogsbruk samt djursjukvård; Tjänster; Hälso- och sjukvård samt social omsorg hade för få individer examinerats från utvärderade utbildningar för att de skulle kunna redovisas på ett meningsfullt sätt.

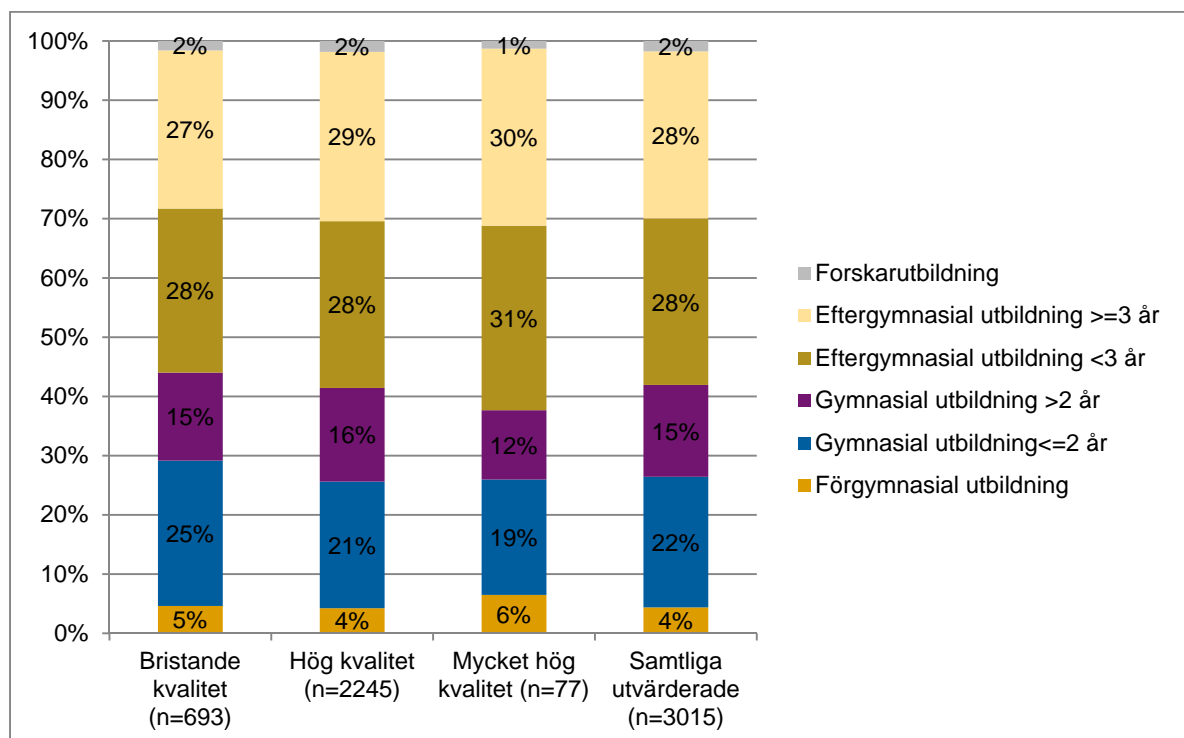
Figur 1. Fördelning av utvärderingsresultat för kandidatexamina efter föräldrarnas utbildningsnivå.

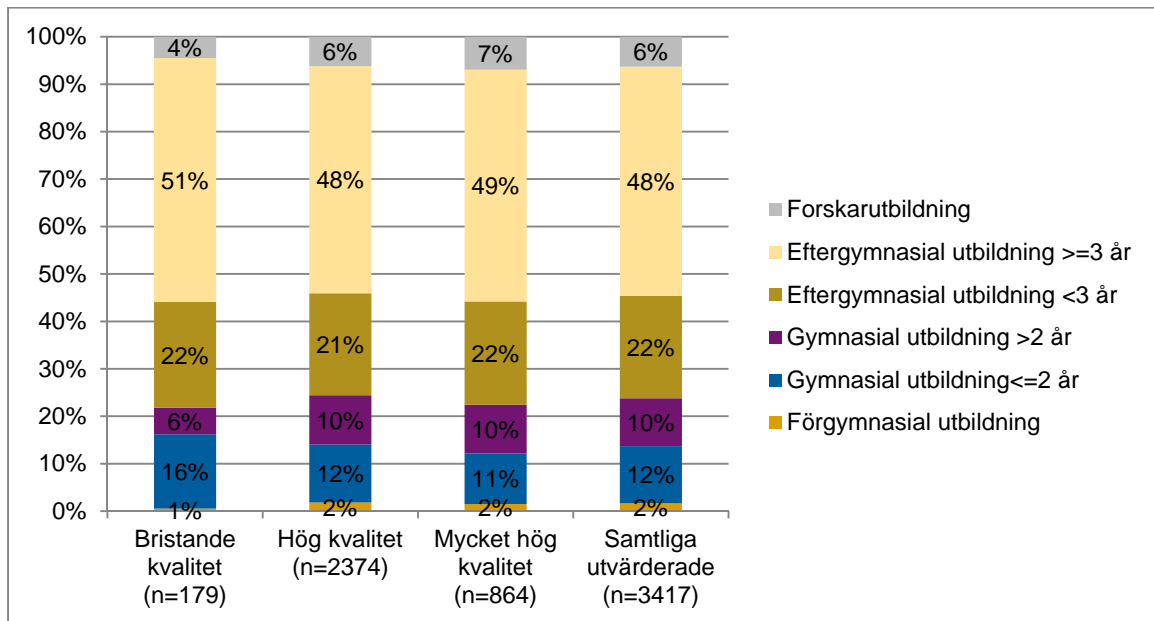
Figur 2. Fördelning av utvärderingsresultat för masterexamina efter föräldrarnas utbildningsnivå.

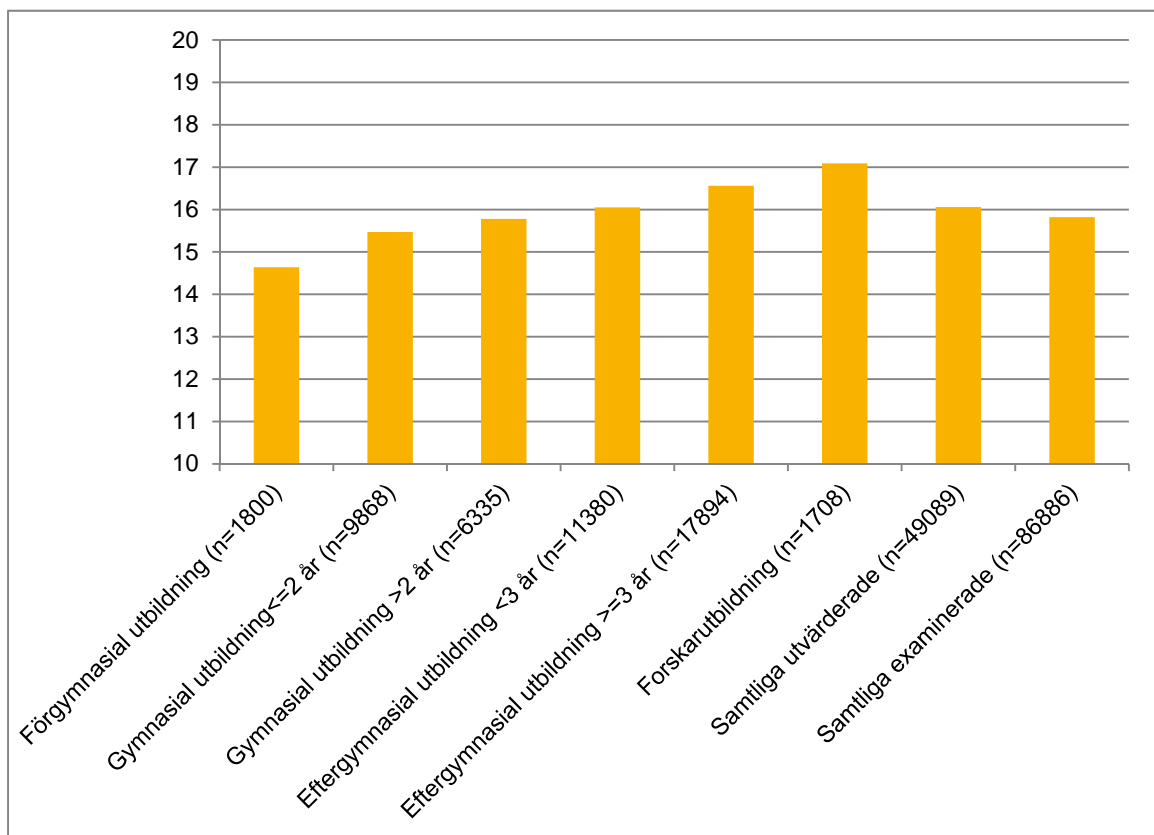
Figur 3. Fördelning av utvärderingsresultat för sjuksköterskeexamina efter föräldrarnas utbildningsnivå.

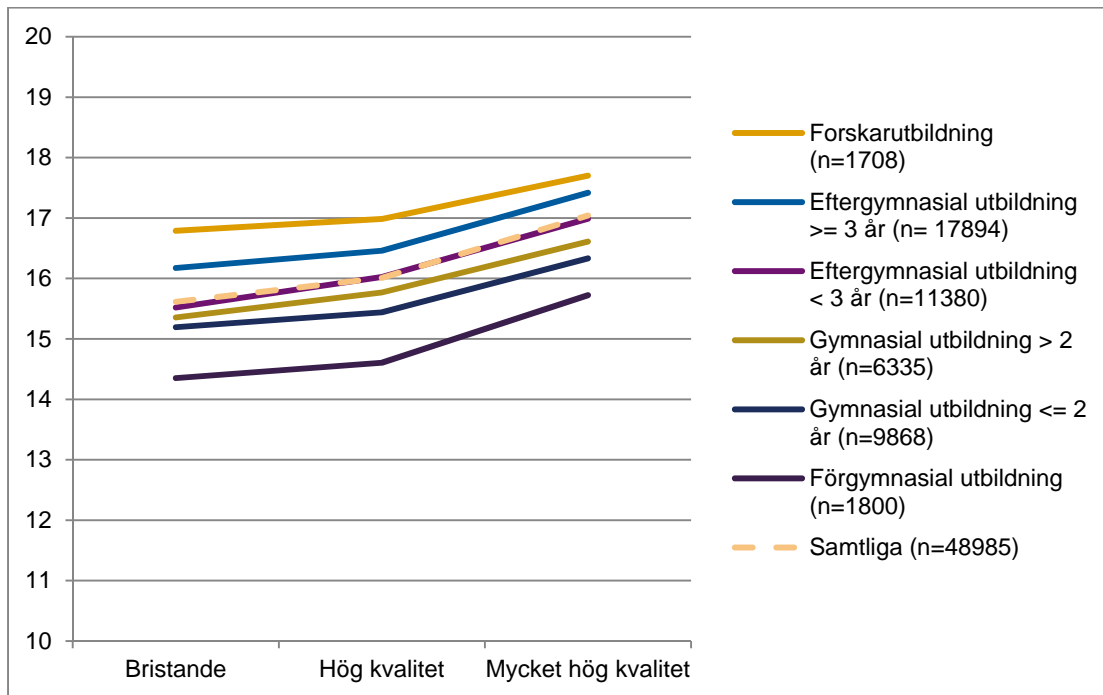
Figur 4. Fördelning av utvärderingsresultat för högskoleingenjörsexamina efter föräldrarnas utbildningsnivå.

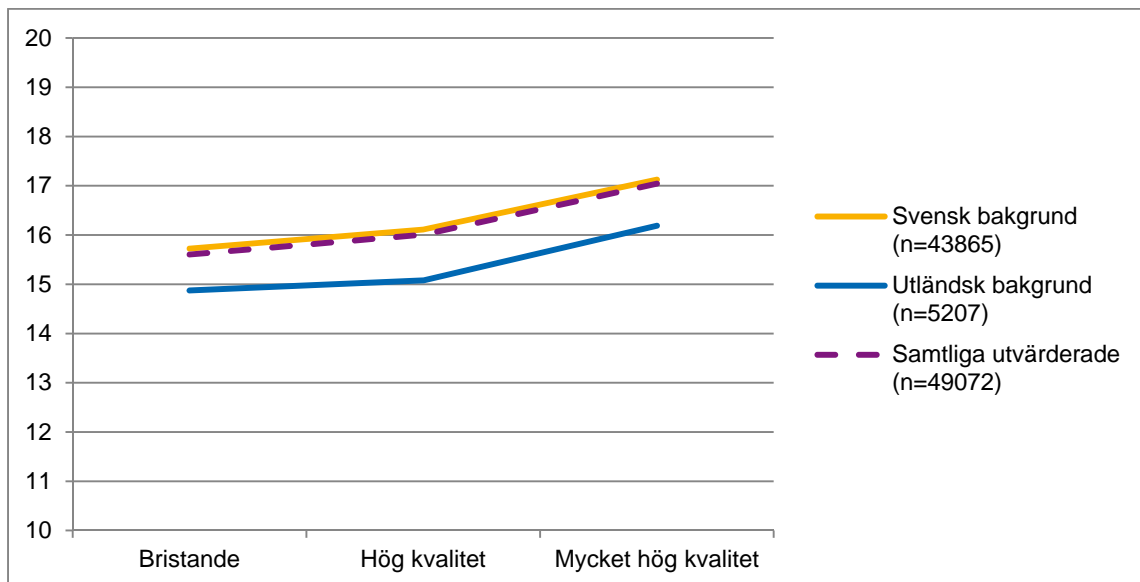
Figur 5. Fördelning av utvärderingsresultat för civilingenjörsexamina efter föräldrarnas utbildningsnivå.

Figur 6. Genomsnittligt gymnasiebetyg fördelat efter olika utbildningsnivå på föräldrarna. Observera att skalan är bruten.

Figur 7. Samvariation mellan genomsnittligt gymnasiebetyg och utfall i kvalitetsutvärderingarna redovisat för olika utbildningsnivå på föräldrarna. Observera att skalan är bruten.

Figur 8. Samvariation mellan genomsnittligt gymnasiebetyg och utfall i kvalitetsutvärderingarna redovisat för svensk respektive utländsk bakgrund. Observera att skalan är bruten.

Tabell 2. Utbildningsbakgrund bland föräldrarna för studenter med svensk respektive utländsk bakgrund som examinerats från en utbildning som varit föremål för en kvalitetsutvärdering. I tabellen redovisas examinerade med svensk respektive utländsk bakgrund i absoluta (Antal) och relativa tal (%) samt förväntade värden givet att det inte skulle finnas några skillnader mellan könen.

Föräldrarnas utbildning	Omdöme	Svensk bakgrund			Utländsk bakgrund			Totalt
		Antal	%	Förväntat värde	Antal	%	Förväntat värde	
Förgymnasial utbildning	Bristande	402	20,9	422,2	245	23,9	224,8	647
	Hög	1 336	69,4	1 327,3	698	68,1	706,7	2 034
	Mycket hög	187	9,7	175,5	82	8,0	93,5	269
	Totalt	1 925			1 025			2 950
Gymnasial utbildning	Bristande	3 267	18,8	3 359,8	553	23,2	460,2	3 820
	Hög	12 509	71,8	12 426,8	1 620	67,9	1 702,2	14 129
	Mycket hög	1 635	9,4	1 624,5	212	8,9	222,5	1 847
	Totalt	17 411			2 385			19 796
Eftergymnasial utbildning	Bristande	5 228	16,2	5 387,3	639	22,2	479,7	5 867
	Hög	22 605	70,0	22 498,8	1 897	66,0	2 003,2	24 502
	Mycket hög	4 469	13,8	4 415,8	340	11,8	393,2	4 809
	Totalt	32 302			2 876			35 178

Universitetskanslersämbetet är en myndighet inom högskoleområdet.
Ämbetet utvärderar kvalitet i högre utbildning, har tillsyn över universitet
och högskolor, granskar effektivitet och ansvarar för statistik och uppföljning.
www.uka.se

UKÄ
Universitetskanslersämbetet